

Lietuvos makroekonomikos apžvalga

Nr. 59
2015 m. balandis

Apie SEB banką

Pirmaujančios Šiaurės šalių finansinių paslaugų grupės SEB narys SEB bankas yra didžiausias komercinis bankas Lietuvoje. Būdamas ilgalaikių ryšių su klientais bankas, Švedijoje ir Baltijos šalyse privačius ir verslo klientus bei finansų įstaigas SEB konsultuoja finansų klausimais ir teikia jiems universalias finansines paslaugas. SEB grupės bankų Danijoje, Suomijoje, Norvegijoje ir Vokietijoje pagrindinės veiklos sritys yra verslo ir investicinės bankininkystės paslaugos verslo klientams ir institucijoms.

AB SEB banko grupę Lietuvoje sudaro AB SEB bankas ir dvi bendrovės: *SEB investicijų valdymas* ir *SEB Venture Capital*. Taip pat Lietuvoje veikia tarptautinei SEB grupei priklausančios bendrovės *SEB gyvybės draudimas*, *Litectus*, *Skandinaviska Enskilda Banken AB* Vilniaus filialas.

SEB bankas skiria daug dėmesio Lietuvos ekonominių ir finansinių procesų analizei, siekdamas būti naudingas patarėjas savo klientams ir šalies visuomenei. SEB banko „Lietuvos makroekonomikos apžvalga“ rengiama nuo 2000-ųjų metų ir publikuojama keturis kartus per metus. Leidinyje nagrinėjama Lietuvos ūkio ir jo sektorių padėtis, pateikiama raidos prognozė, apžvelgiama politinė situacija.

Turinys

Politikos aktualijos	5
Makroekonomikos būklė ir prognozės	7
Bankai uždirba pelną, nors rinka neauga	24
Visuomenės senėjimas kelia ir ekonominių iššūkių	27
Būsto rinka šyla pamažu	32
Priedas	36

SEB banko apžvalga parengta remiantis duomenimis iki 2015 m. kovo 27 d.

Autoriai:

Soc. m. dr. Gitanas Nausėda
SEB banko prezidento patarėjas

Tel. (8~5) 268 2517
El. p.: gitanas.nauseda@seb.lt

Vilija Tauraitė
Vyriausioji analitikė

Tel. (8~5) 268 2521
El. p.: vilija.tauraitė@seb.lt

Julita Varanauskienė
Šeimos finansų ekspertė

Tel. (8~5) 268 2518
El. p.: julita.varanauskiene@seb.lt

SEB banko „Lietuvos makroekonomikos apžvalgoje“ pateikti duomenys yra paimti iš išorinių šaltinių, tokių kaip Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Finansų ministerija, Lietuvos bankas, Lietuvos darbo birža, Lietuvos bankų asociacija, tarptautinės organizacijos ir užsienio šalių statistikos institucijos, duomenų bazės *Macrobond*, naujienų agentūros *BNS*, *Bloomberg*, *Reuters*, leidiniai *Lietuvos rytas*, *Verslo žinios*, *The Economist* ir kiti. SEB bankas neprisiima jokios atsakomybės dėl išorinių šaltinių informacijos tikslumo, tikrumo ir išbaigtumo. Kiekviena nuomonė, teiginiai ir prognozės, pateiktos šioje apžvalgoje, yra tik SEB banko ir gali būti keičiamos be papildomo įspėjimo. Šis dokumentas ar atskira jo dalis nėra kvietimas ar pasiūlymas pirkti ar parduoti vertybinius popierius ar kitas investicines priemones ir negali būti jokio investicinio sprendimo ir (arba) vėliau sudaryto sandorio pagrindas ar dalis; taip pat SEB bankas nėra atsakingas už sprendimus, priimtus remiantis šioje apžvalgoje pateikta nuomone, teiginiais ir prognozėmis. Leidinyje pateiktos mintys gali skirtis nuo oficialios SEB banko pozicijos.

Politikos aktualijos

Kovo mėnesio viduryje baigėsi tiesioginiai merų ir savivaldybių tarybų rinkimai, kurie pateikė daug peno apmąstymams prieš artėjančius Seimo rinkimus. Lietuvos socialdemokratų partija pateisino savo kaip rinkimų favoritės statusą, tačiau atotrūkis nuo konkurentų nebuvo toks didelis, kaip buvo galima tikėtis iš sociologinių apklausų rezultatų. Rimtą konkurenciją socialdemokratams sudarė Tėvynės Sąjunga–Lietuvos krikščionys demokratai ir Lietuvos liberalų sąjūdis, kurie traktuotini kaip potencialūs politinės koalicijos formuotojai ne tik savivaldybių, bet ir nacionaliniu lygiu.

Rinkimai parodė, kad gyventojai yra persisotinę rinkimais pagal partinius sąrašus, todėl noriai pasinaudojo proga rinkti savivaldybių vadovus tiesiogiai. Bene ryškiausią triumfą tiesioginė demokratija šventė Alytuje, kuriame visuomenine iniciatyva iškeltas kandidatu į merus buvęs šalies generalinis komisaras V. Grigaravičius iškovojo pergalę jau pirmajame rinkimų ture. Net ir tais atvejais, kuomet gyventojai rinko merais politinių partijų atstovus, jie pirmiausia kreipė dėmesį ne tik į jų partinę priklausomybę, bet ir į asmenybės bruožus: kompetenciją, energiją, nuoseklumą, padorumą ir pan.

Šiomis aplinkybėmis kai kuriose savivaldybėse susiformavo tokia situacija, kada išrinktas meras negali atsiremti į valdančiąją daugumą savivaldybės taryboje. Tiesioginių merų rinkimų oponentai kaip vieną iš tokios rinkimų sistemos ydų pažymėdavo potencialų konfliktą tarp gyventojų mandatą gavusių merų ir skirtingos politinės pakraipos tarybų. Visgi būtų pernelyg ankstyva laikyti šią problemą struktūriniu dabartinės rinkimų sistemos defektu. Daug kas priklausys nuo naujai „iškeptų“ merų gebėjimo bendradarbiauti su tarybomis, ieškant ne konflikto šaltinių, o sąlyčio taškų. Išankstinėms išvadoms padaryti reikia bent vienerių metų realios veiklos ir pirminių rezultatų.

Kaip didelę sėkmę reikėtų vertinti Lietuvos liberalų sąjūdžio pergalę Vilniuje ir Klaipėdoje. Jeigu uostamiestį galima laikyti savotiška liberalų tėvonija, kurioje jie turi neprastą įdirbį ir patrauklų įvaizdį, tai laimėjimas Vilniuje atrodo įspūdingas šios partijos fiasko praėjusiuose sostinės rinkimuose kontekste. Viena vertus, tam pasitarnavo jauno, tačiau jau gana patyrusio politikos R. Šimašiaus figūra, tačiau dar svarbesnis yra užmojis ir nuoseklumas, kuriuos partija pademonstravo megzdama tiesioginį kontaktą su rinkėjais, stengdamasi atsakyti į jų klausimus ir siūlydama problemų sprendimo būdus.

Tėvynės Sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų kandidatui į Vilniaus merus M. Majauskui, turinčiam daug bendrų su R. Šimašiumi bruožų, akivaizdžiai pritrūko laiko aktyviai rinkimų kampanijai išplėtoti, todėl jo dalyvavimą rinkimuose galima traktuoti kaip investiciją į būsimą politinę ateitį. V. Tomaševskio ir Lietuvos lenkų rinkimų akcijos pasirodymas nenustebino, kadangi panašaus rezultato ir buvo galima tikėtis turint omenyje lojalų šiai partijai elektorato lyginamąją dalį.

Buvęs Vilniaus meras A. Zuokas sunkiai išsiveržė į antrąjį rinkimų turą, tačiau jame jau nebegalėjo pasipriešinti didele persvara pirmavusiam R. Šimašiui, kuriam suteikė paramą ir kai kurie pirmajame ture dalyvavę politikai. Matyt, Vilniaus rinkėjas pasiilgo ne tik naujų sostinės savivaldybės veiklos prioritetų, bet ir sprendimų priėmimo kultūros permainų.

Rinkimai parodė, kad gyventojai yra persisotinę rinkimais pagal partinius sąrašus, todėl noriai pasinaudojo proga rinkti savivaldybių vadovus tiesiogiai.

Vilniaus rinkėjas pasiilgo ne tik naujų sostinės savivaldybės veiklos prioritetų, bet ir sprendimų priėmimo kultūros permainų.

Kad ir kaip būtų, Lietuvos liberalų sąjūdžio ir Tėvynės Sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų suformuota koalicinė ašis sostinės savivaldybės taryboje pranašauja įdomią kovą būsimuosiuose Seimo rinkimuose, kuriuose dešiniosios partijos varžysis su Lietuvos socialdemokratų partija. Dabartinės valdančiosios koalicijos galimybės likti dar vieną kadenciją priklausys nuo Darbo partijos ir partijos „Tvarka ir teisingumas“ pajėgumo, kuris šiuose savivaldybių rinkimuose smarkiai susvyravo. Ypač didelis nusivylimas Darbo partijos laukė Vilniuje, kuriame jai nepavyko peržengti nustatyto minimalaus balsų barjero, būtino atstovams į tarybą deleguoti. Prarasta ir valdžios kontrolė Kėdainiuose – tradiciniame darbiečių forposte.

Kai kurie politologai teigia, kad rinkimų švytuoklės dėsnis veikia parlamento rinkimuose, kuriuose rinkėjai dažnai protestuoja prieš valdančiosios koalicijos partijas ir renka alternatyvą, tuo tarpu savivaldybių rinkimuose kaip tik geresnes galimybes turi valdžios svertais disponuojančios politinės jėgos. Ką tik jvykusiuose rinkimuose ši įžvalga buvo patvirtinta tik iš dalies, kadangi didžiausių šalies miestų, išskyrus Klaipėdą, rinkimų rezultatai byloja ką kita.

Partijos galėtų atgauti pasitikėjimą ne tik deklaruodamos pagarbą žmonių nuomonei, bet ir demonstruodamos tai kasdiene savo veikla.

Santykinė visuomeninių judėjimų ir nuo partijų nepriklausančių asmenybių sėkmė pastaruosiuose rinkimuose nebūtinai reiškia, kad partinės demokratijos principas patiria eroziją. Gyventojai tiesiog išreiškė savo nepritarimą praeityje buvusiai koalicijų formavimo ir merų parinkimo praktikai, kuri buvo ir neskaidri, ir neatspindinti gyventojų daugumos valios, o kartais net ir atvirai jai prieštaraujanti. Partijos galėtų atgauti pasitikėjimą ne tik deklaruodamos pagarbą žmonių nuomonei, bet ir demonstruodamos tai kasdiene savo veikla. Net ir perėjus prie tiesioginių merų rinkimų, lieka nemažai erdvės tokiai reabilitacijai.

Jeigu dabartinis merų rinkimo modelis pasiteisins, o partiniai sąrašai savivaldybių tarybose negarantuos kokybiškos jų sudėties, tikėtina, kad ilgainiui didės spaudimas tiesiogiai rinkti ir tarybų narius. Perėjimas prie tiesioginių savivaldybių tarybų rinkimų, žinoma, automatiškai nereikštų, kad jas sudarytų nepartiniai asmenys – veikiausiai jose vis tiek vyrautų partijų atstovai, tačiau jie būtų išrinkti ne dėl partinės priklausomybės, o dėl asmeninių savybių ir nuopelnų. Tiesa, įgyvendinti visuotinius tiesioginius savivaldybių rinkimus ir išgyvendinti iš jų partijų sąrašus būtų sudėtinga jau vien dėl to, kad šį strateginį sprendimą tektų priimti pačioms partijoms, o jos tikrai nėra suinteresuotos savo įtakos silpnėjimu.

Žinoma, toks tiesioginio atstovavimo demokratijos modelis turi ir apčiuopiamų trūkumų. Reikšmingiausias jo defektas yra tas, kad nebūtų iš ko reikalauti politinės atsakomybės, jeigu vieno ar kito mero, savivaldybės tarybos nario veikla nė iš tolo neatitiktų gyventojų lūkesčių. *Ad hoc* pasirodantys arenoje politikai ar kolektyviniai junginiai gali jau po pirmosios kadencijos ar net jai nepasibaigus išsiskirstyti, palikdami gyventojus prie suskilusios geldos. Ši situacija kažkuo primena be licencijų veikiančias kredito įstaigas, kurios didelių palūkanų pažadais priviliojo žmonius ir gyventojų indėlius, tačiau vėliau subankrutavo. Nors toks scenarijus yra kraštutinis, ignoruoti minėtosios rizikos nereikėtų.

Makroekonomikos būklė ir prognozės

Lietuvos ekonomika vis dar sugeba jei ne nustebinti, tai bent jau nenuvilti. Praėjusieji metai buvo ypač sudėtingi sparčiai BVP plėtrai užtikrinti, tačiau net ir tokiomis aplinkybėmis pavyko pasiekti visiškai gerą rezultatą. Viena vertus, eksportas į Rusiją nesmuko taip smarkiai kaip tikėjosi sankcijas pritaikiusi valstybė, antra vertus, nuosekliai gerėjanti vidaus rinkos būklė padėjo „pagalvėlę“ suprastėjusiems eksporto rodikliams ir sušvelnino makroekonominį smūgį. Tikėtina, kad vidaus paklausai teks stabilizatoriaus vaidmuo taip pat 2015 metais, tačiau ir eksportuotojai negali sėdėti rankų sunėrę – persiorientavimas į alternatyvias rinkas yra ne pageidavimas, o būtinybė.

Ketvirtąjį praėjusių metų ketvirtį, palyginti su tuo pačiu 2013 m. ketvirčiu, šalies BVP ūgtelėjo 2,5 proc., o per visus metus – 3,0 proc. Šios žinios bent jau kol kas pristabdė pesimistinių scenarijų braižymą po to, kai Rusija ėmė bausti sankcijomis Europos Sąjungos gamintojus ir patyrė savo ekonomikos byrėjimą.

Pasidžiaugę tuo, kas jau įvyko, susimąstykime apie tai, kas mūsų laukia artimiausioje ateityje. Pastaraisiais mėnesiais ekonomika besidominčių žmonių dėmesys buvo prikaustytas ne tik Lietuvos ar Rusijos–Ukrainos konflikto realijų, bet ir politinių pokyčių Graikijoje, kurie pažėrė smulkių stiklo šukių euro kelyje. Nors niekas rimtai nebesvarsto euro projekto žlugimo tikimybės, euro kursas padidinta sparta rieda nuokalnėn dolerio atžvilgiu. Tai iš esmės keičia euro zonos, įskaitant ir Lietuvą, eksporto ir importo situaciją.

Pirma, akivaizdu, jog silpnumas kamuos eurą ne keletą savaitių, o kur kas ilgiau, kadangi JAV, palyginti su euro zonos ekonomika, žengia keletą žingsnių priekyje. Tuo pačiu eksporto į dolerio zonos šalis perspektyva vertintina kaip gana šviesi, nes atitinkama eksporto doleriais apimtis virs didesniu nei anksčiau euro pajamų ekvivalentu. Čia kalbama ne apie Rusiją, kurios verslas ir gyventojai vis sunkiau geba įpirkti už dolerius parduodamas prekes, o apie JAV, Kiniją ir kitas dolerio orbitoje besisukančias Tolimųjų bei Artimųjų Rytų valstybes. Lietuvai jos tampa kritiškai svarbios kaip sviri alternatyva krizėje besiblaškančiai Rusijos ir sąstingio apimtai euro zonos rinkai.

Antra, euro kurso kritimas pasiglemš dalį naudos, kurią Lietuva gauna iš pingančios naftos ir kitų energetinių išteklių. Iki šiol krintantis euro kursas nepersvėrė pasaulinių degalų kainų mažėjimo, todėl degalinėse mėgavomės vis patrauklesnėmis benzino ir dyzelino kainomis. Ateityje gali atsitikti taip, kad naftos kainos liausis mažėjusios, tuo tarpu euro kursas toliau smuks dolerio atžvilgiu, todėl energetiniams ištekliams teks vėl atseikėti didesnę pajamų porciją.

Šiuo metu santykinai pigesni degalai ir šildymo paslaugos leidžia „atsilaisvinusią“ lėšų dalį skirti kitiems produktams ir paslaugoms pirkti. Tai ypač aktualu pirmaisiais šių metų mėnesiais, kurie bus „tuštoki“ tiek dėl pasibaigusio kalėdinio prekybos bumo, tiek dėl namų ūkių lūkuriavimo prisijaukinant eurą. Be to, drastiškai nusmukus rublio kursui, šalies parduotuvėse sumenko rusų ir baltarusių pirkėjų srautas bei jų perkamoji galia. Kol kas pernelyg anksti vertinti sausio 22 d. Europos centrinio banko sprendimą kas mėnesį papildomai maitinti finansų rinką 60 mlrd. eurų – šių lėšų kelias link realaus ekonomikos sekto-

Silpnumas kamuos eurą ne keletą savaitių, o kur kas ilgiau, kadangi JAV, palyginti su euro zonos ekonomika, žengia keletą žingsnių priekyje.

Mūsų šalies įstojimas į euro zoną plačiau praveria šliuzus ne tik kainų, bet ir pajamų susilyginimo procesui.

2014 metais naftos produktų eksportas turėjo didžiausią įtaką bendram šalies eksporto rodikliui, sumažindamas jį 5,7 proc. punktais.

riaus ir juolab Lietuvos bus vingiuotas ir nenuspėjamas. Vis dėlto per trumpesnį ar ilgesnį laiką iš po žemių besisunkiantis pinigų „vanduo“ turėtų prasimušti į paviršių.

Prognozuodami BVP augimo tempą 2015 m. ir 2016 m. toliau remiamės prielaida, kad vidutinis darbo užmokestis augs sparčiau nei kainų lygis, todėl kils realiosios žmonių pajamos. Į šią prognozę įskaičiuotas ir minimalios mėnesio algos padidėjimas nuo 2015 m. liepos 1 d. iki 325 eurų, nors dėl šio sprendimo vis dar blaškiamasi. Įsivedus eurą, darbo užmokestis Lietuvoje tapo tiesiogiai palyginamas su vokiečio, belgo ar airio atlyginimu. Gal šis faktas ir nėra ekonominis argumentas darbdaviui remti prie sienos, tačiau visgi nereikėtų sumenkinti jo psichologinės reikšmės. Mūsų šalies įstojimas į euro zoną plačiau praveria šliuzus ne tik kainų, bet ir pajamų susilyginimo procesui.

Pramonės produkcija palyginamosiomis kainomis 2015 m. sausio mėn., palyginti su 2014 m. gruodžio mėn., sumažėjo 5,9 proc., o pašalinus sezono ir darbo dienų įtaką – 2,2 proc. Per mėnesį labiausiai išaugo pagrindinių vaistų pramonės gaminių ir farmacinių preparatų gamybos (38,6 proc.), drabužių siuvimo (27 proc.), variklinių transporto priemonių ir įrangos gamybos (24,3 proc.), medienos bei medienos gaminių, išskyrus baldus, gamybos (21,7 proc.) ir baldų gamybos (21,7 proc.) produkcija. Tarp labiausiai smukusių pramonės sektorių – gėrimų gamyba (32,8 proc.), mašinų ir įrangos remonto ir įrengimo (31,3 proc.), rafinuotų naftos produktų gamybos (23,7 proc.), kitų nemetalo mineralinių produktų gamybos (21 proc.), metalo gaminių, išskyrus mašinas ir įrenginius, gamybos (17,4 proc.), kompiuterinių, elektroninių ir optinių gaminių gamybos (12,8 proc.) produkcija.

Visgi pramonės plėtros tendencijas tiksliau atspindi metinis pramonės gamybos pokytis. 2015 m. sausio mėn., palyginti su 2014 m. sausio mėn., pramonės produkcija palyginamosiomis kainomis padidėjo 1,2 proc., pašalinus darbo dienų įtaką – 5,7 proc., apdirbamosios gamybos produkcija išaugo 3,5 proc., pašalinus darbo dienų įtaką – 5,8 proc. Dėl statistinės bazės efekto naftos perdirbimo gamykla *Orlen Lietuva* nustojo „skandinti“ visos pramonės rezultatus, tačiau, nepaisant laikinai pagerėjusios naftos perdirbimo maržos, šios įmonės perspektyva vis dar yra neaiški.

2014 metais naftos produktų eksportas turėjo didžiausią įtaką bendram šalies eksporto rodikliui, sumažindamas jį 5,7 proc. punkto, tuo tarpu sumenkusio žemės ūkio ir maisto produktų eksporto įtaka buvo minimali – minus 0,1 proc. punkto. Tai rodo didžiulį pastarojo sektoriaus lankstumą ir gebėjimą prisitaikyti prie pakitusių geopolitinių aplinkybių.

Apdirbamosios pramonės sektorius sulaukė pirmosios Kinijos investicijos – didžiausia šios šalies elektros prietaisų gamintoja *Jiangsu Linyang Electronics* įsigijo 15 proc. Vilniaus elektros skaitiklių gamyklos *UAB Elgama-elektronika* akcijų su teise šiemet nusipirkti papildomą 15 proc. akcijų paketą, o per ateinančius metus dar 36,7 proc. ir valdyti iki dviejų trečdalių bendrovės akcijų. Sėkminga sandorio baigtis rodo, kad verslo santykių klimatas tarp Lietuvos ir Kinijos pagerėjo.

Sektoriaus specialistų nuomone, svarbiausia, kad investuotojas ateina su kapitalu, verslo įdirbiu, žiniomis ir technologijomis. Pažymėtina, kad Kinijos investicija į pramonės įmonę nėra įprastas reiškinys ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje – *fDi Markets* duomenimis, 45 proc. Kinijos investicijų Europoje yra į pardavimų atstovybes. Iki šiol tiesioginės Kinijos investicijos Lietuvoje sudarė 3,8 mln. eurų. Kinijos įmonės investavo į didmeninę ir mažmeninę prekybą,

privataus nekilnojamojo turto prekybą, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas. Vienas iš Lietuvos kaip investicijų vietos pasirinkimo motyvų kinams yra patogė prieiga prie Europos Sąjungos šalių, pirmiausia – Skandinavijos, rinkų.

Šie metai **kasybos ir karjerų eksploatavimo** įmonėms kelia iššūkių, susijusių su žalios naftos atpigimu. Kasybos ir karjerų eksploatavimo produkcija palyginamosiomis kainomis 2015 m. sausio mėn. buvo net 26,1 proc., o pašalinus darbo dienų skaičiaus įtaką – 22,9 proc. mažesnė nei prieš metus.

Energetikos sektorius pasitiko 2015 metus, įgyvendinęs vieną iš svarbiausių pastarojo dešimtmečio energetikos projektų – Suskystintų gamtinių dujų (SGD) terminalą Klaipėdoje. Nors terminalas užtikrina dujų tiekimo pasirinkimo laisvę ir didesnį energetinį saugumą, jis automatiškai nereiškia spartesnės energetikos sektoriaus plėtros. Elektros, dujų, garo tiekimo ir oro kondicionavimo produkcija palyginamosiomis kainomis 2015 m. sausio mėn. buvo 8,3 proc., pašalinus darbo dienų įtaką, – 7,9 proc. mažesnė nei prieš metus.

Gamintojų skaičiavimais, per pastaruosius dvejus metus vėjo jėgainės elektros kainą vartotojams sumažino beveik dvigubai daugiau nei išleista joms subsidijuoti. Vėjo jėgainių generuojama elektra kainą sumažina išstumdamą iš rinkos brangiausią elektrą gaminančias elektrines, tokias kaip dujų termofikacinės elektrinės. Kadangi visa elektra biržoje parduodama tokia kaina, kokia ją parduoda brangiausias veikiantis generatorius, esant stipriam vėjui smarkiai atpinga visa biržoje parduodama elektros energija.

Vėjo gamintojų elektra superkama už nustatytą kainą, šiuo metu daugumai gamintojų sudarančią 86,89 Eur/MWh, o biržoje parduodama už tokią, kokia susiformuoja tą dieną ir valandą. Pavyzdžiui, vidutinė kaina NPS (Nordic Pool Spot) biržoje 2013–2014 m. buvo 49,53 Eur/MWh. Skirtumas tarp šių kainų ir skaičiuojamas kaip subsidija gamintojams.

Vėjo energetikos atstovų teigimu, ateityje teigiamas vėjo energetikos poveikis elektros kainai stiprės, nes bus instaliuojama vis daugiau jėgainių ir jos veiks efektyviau. Šis efektas bus juntamas ir pradėjus veikti elektros jungtims su Švedija ir Lenkija. Oponentai ne visiškai sutinka su šiuo teiginiu, argumentuodami, kad kaina visiškai priklausys nuo to, kokios kainos bus Švedijoje ir Lenkijoje. Pasak jų, atvirkščiai, vietinės generacijos įtaka bus dar mažesnė. Tiesa, gali būti, kad esant stipriam vėjui, kaina biržoje mažės dar labiau. Bet šiuo atveju svarbesnis gali būti Skandinavijos šalių ar Vokietijos vėjas.

Šiuo metu Lietuvoje įrengtoji vėjo elektrinių galia yra 282 MW. Valstybės surengtuose aukcionuose išdalinta parama dar 217 MW galios jėgainėms, kurios turėtų pradėti veikti 2015–2016 m.

Mažmeninės prekybos, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų didmeninę ir mažmeninę prekybą bei remontą, įmonių apyvarta be PVM palyginamosiomis kainomis (toliau – mažmeninė prekyba) šių metų sausio mėn., palyginti su tuo pačiu 2014 m. laikotarpiu, išaugo 1,7 proc. Tiesa, pašalinus darbo dienų skaičiaus įtaką šis rodiklis ūgtelėjo 3,3 proc. Nė vienas iš prekybos sektorių negalėjo pasigirti dviženkliai augimo tempu, tačiau kylančia linija plėtojosi naudotų daiktų mažmeninė prekyba parduotuvėse – 8,8 proc., maisto, gėrimų ir tabako prekyba specializuotose parduotuvėse – 7,7 proc., garso ir vaizdo įrangos elektrinių buitinių prietaisų, baldų ir apšvietimo įrangos specializuota prekyba – 6,6 proc., informacijos ir ryšių technologijų įrangos, kultūros ir poilsio prekių, laikrodžių, juvelyrinių dirbinių ir kt. prekyba – 6,2 proc.

Per pastaruosius dvejus metus vėjo jėgainės elektros kainą vartotojams sumažino beveik dvigubai daugiau nei išleista joms subsidijuoti.

Specializuotos maisto, gėrimų ir tabako parduotuvės privertė pasispausti didžiuosius prekybos tinklus ir atsikovojo tam tikrą rinkos dalį.

Atvirksčiai, tekstilės, drabužių ir avalynės specializuota mažmeninė prekyba smuktelėjo 2,8 proc., farmacijos, medicinos ir kosmetikos prekių prekyba – 2,3 proc., mažmeninė prekyba nespecializuotose parduotuvėse, kuriose vyrauja maistas, gėrimai ir tabakas, – 1,1 proc.

Tam tikras mažmeninės prekybos plėtros sulėtėjimas aiškintinas psichologine euro įvedimo įtaka. Daugelis namų ūkių dar tik pratinasi skaičiuoti savo pajamas ir pirkinius naująja valiuta, todėl laikėsi lūkuriavimo pozicijos. Be to, atkreiptinas dėmesys į lig šiol itin retai Lietuvoje fiksuotą reiškinį – specializuotos maisto, gėrimų ir tabako parduotuvės privertė pasispausti didžiuosius prekybos tinklus ir atsikovojo tam tikrą rinkos dalį. Kol kas tai yra tik trumpalaikis pokytis, tačiau jeigu ši naujovė išsilaikytų ilgiau, turėtume pagrindo kalbėti apie Vakarų Europoje pasireiškiančią tendenciją bodėtis gigantiškais prekybos tinklais ir atrasti mažas parduotuves „už kampo“.

Prekybos tinklas *Senukai* patvirtino dvejų metų trukmės 10 mln. eurų investicinį planą – plėtoti elektroninę parduotuvę *E-Senukai*. Anot bendrovės, šios investicijos patvirtintos, atsižvelgus į didėjančius klientų poreikius ir pasaulines prekybos tendencijas. Šiuo metu kas mėnesį *E-Senukai* parduotuvėje apsipirka daugiau kaip 10 tūkst. gyventojų iš visos Lietuvos. 2014 m. pirkėjų skaičius užtelėjo trigubai. Auga ne tik elektroninių pirkėjų skaičius, bet ir pirkinių krepšelio suma – per šešerius metus ji padidėjo 5 kartus.

Dažniausiai internetu pirkėjai įsigyja buitinę techniką, namų apyvokos reikmenis, vaizdo ir garso techniką ir su remontu susijusias prekes. Be to, vis dažniau su informacija apie prekybos tinklo asortimentą susipažįstama internete ir patikusi prekė vėliau apžiūrima parduotuvėje, kur tuo pačiu galima pasikonsultuoti su darbuotojais. Praėjusiais metais *Senukai* pasiūlė dar vieną paslaugą savo pirkėjams – internetu išsirinktas prekes galima atsiimti didmiesčių parduotuvėse. Tai patogiu žmoniems, kuriems parduotuvė yra pakeliui, tačiau jie neturi laiko joje žvalgytis prekių. Tokia paslauga naudojasi kas penktas elektroninės parduotuvės pirkėjas.

Aprangos grupė teigia kol kas nematanti galimybių Baltijos šalyse uždirbti pelno iš drabužių prekybos internetu.

Tiesa, kitų mažmeninės prekybos segmentų atstovai vertina elektroninės prekybos plėtrą ne taip entuziastingai. Pavyzdžiui, didžiausia drabužių prekybos *Aprangos* grupė teigia kol kas nematanti galimybių Baltijos šalyse uždirbti pelno iš drabužių prekybos internetu. Anot bendrovės atstovų, šiuo metu tai yra bendra tendencija drabužių prekybos versle.

Galimybes imtis prekybos internetu šiek tiek riboja ir verslo modelis: *Apranga* su daugeliu atstovaujama prekės ženklų dirba pagal franšizės sutartis, kurios neapima e. prekybos. Norint imtis šios prekybos, reikia atskirų sutarčių, tuo tarpu partneriai į Baltijos šalis žvelgia kaip į labai mažą rinką ir nemato galimybių pelningai užsiimti e. prekyba drabužių srityje.

Aprangos vadovai sako matantys ir nemažai neišnaudoto tradicinės prekybos plėtros potencialo. Palyginti su kitų šalių vidurkiu, Lietuvoje ir Baltijos šalyse vartotojai drabužiams esą išleidžia sąlyginai menką pajamų dalį, ateityje tai turėtų keistis.

Aprangos veiklos strategiją lemia ir rimto konkurento – *H&M* – atėjimas į Lietuvą. Šiuo metu švedų prekybininkė Baltijos šalyse valdo 19 parduotuvių, kurių plotas sudaro maždaug 40 000 kv. m. Apytiksliais vertinimais, *H&M* turėtų priklausyti apie 10-12 proc. rinkos ir tai kelia konkurencinių iššūkių seniesiems rinkos dalyviams.

Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje daugelis supirkimo rodiklių šių metų pradžioje ūgtelėjo. 2015 m. sausio mėn., palyginti su tuo pačiu 2014 m. laikotarpiu, supirkta daugiau rapsų sėklų – 2,1 karto, javų – 70,8 proc., bulvių – 19,4 proc., kiaušinių – 13,8 proc., kiaulių – 8,3 proc., paukščių – 5 proc., natūralaus riebumo pieno – 3,4 proc., daržovių – 1,8 proc. Kita vertus, mažiau supirkta avių ir ožkų – 32,1 proc., vaisių ir uogų – 23,1 proc., galvijų – 1,7 proc.

2014 m. daugelio žemės ūkio kultūrų derlingumas išaugo, palyginti su 2013 m. Antai cukrinių runkelių derlingumas (100 kg/ha) padidėjo nuo 546,6 iki 597,1, arba 9,2 proc., rapsų – nuo 21,3 iki 23,3, arba 9,4 proc., bulvių – nuo 148,4 iki 172,1, arba 16,0 proc., lauko daržovių – nuo 180,6 iki 210,3, arba 16,4 proc.

Šių metų pradžioje toliau tęsėsi daugelio gyvulių ir gyvulininkystės bei augalininkystės produktų supirkimo kainų kritimas – sausio mėn., palyginti su tuo pačiu praėjusių metų mėnesiu, abiejų prekių grupių kainos smuktelėjo atitinkamai 26,4 proc. ir 2,7 proc. Labiausiai atpigo natūralaus riebumo pienas – 37,2 proc., kiaulės – 22,3 proc., paukščiai – 11,8 proc., galvijai – 11,5 proc. ir avys bei ožkos – 9,6 proc. Tiesa, išaugo kiaušinių supirkimo kainos. Iš augalininkystės produktų atpigo bulvės – 47,9 proc., daržovės – 27,3 proc., javų mišiniai – 22,6 proc., rugiai – 10,6 proc., kvietrugiai – 10,1 proc., miežiai – 9 proc., vaisiai ir uogos – 4,8 proc., rapsų sėklos – 2,8 proc. Kita vertus, pabrango avižos – 9,1 proc., kviečiai – 4,9 proc., ankštiniai augalai – 3,8 proc. ir griekiai – 2,9 proc.

Lietuvos pieno perdirbėjai, prieš dešimtmetį atsiveikinę su JAV vardan pelningesnių rinkų, po Rusijos embargo nusprendė grįžti už Atlanto ir atsikovoti prarastas pozicijas. Pavyzdžiui, *Rokiškio sūris* 2014 m. į JAV rinką išvežė apie 1 000 t sūrio, didžiąją jo dalį – paskutiniaisiais metų mėnesiais. Statistikos departamento duomenimis, apskritai Lietuvoje pagaminto sūrio į JAV rinką, kurioje taip pat aktyviai dirba AB *Žemaitijos pienas*, pernai eksportuota 2 875 t. Vien per paskutinį ketvirtį JAV jo parduota už 7,8 mln. eurų – tai daugiau nei 2 kartus viršija visą 2013 m. eksportą į šią šalį.

Tiesa, eksporto perorientavimas už Atlanto įvyko ne iš gero gyvenimo – užsidarė Rusijos rinka ir teko pardavinėti pagamintus sūrius, kad jie nesugestų. Taigi tas sūris, kuris buvo skirtas Rusijai, parduotas JAV kur kas blogesne pardavimo marža, anot pačių gamintojų – „ties nuliū“. Verslininkai pripažįsta – jei Rusijos rinka nebūtų užsidariusi, poreikio eksportuoti į JAV apskritai nebūtų atsiradę.

Suvokdamos, kad Rusijos rinka užsivėrė ilgam, įmonės koreguoja verslo strategijas, sudarinėja naujas sutartis ir ketina toliau pardavinėti produkciją Amerikos pirkėjams. Viliamasi, kad pardavimo šioje rinkoje sąlygos taps palankesnėmis JAV doleriui toliau stiprėjant euro atžvilgiu.

Europos Komisija paskelbė padėsianti kiauliena prekiaujantiems verslininkams, kurių produkcijos kaina dėl afrikinio kiaulių maro ir Rusijos embargo smarkiai nukrito. Įmonės galės gauti paramą už šviežios mėsos užšaldymą ir laikiną išėmimą iš prekybos. Anot Žemės ūkio ministerijos, išmokų suma, priklausomai nuo saugojimo laikotarpio, gali būti 230–305 eurai.

Pats verslas turės pasirinkti, kokiam laikui – 90 dienų, 120 dienų ar 150 dienų – saugoti ir nerealizuoti produkciją. Minimalus kiekis, kurį bus galima deponuoti privačiam saugojimui, yra 10 t kiaulienos be kaulų arba 15 t su kaulais. Į paramą galės pretenduoti tik tos įmonės, kurios pačios turi tinkamus šaldytuvus kiaulienai saugoti.

Šių metų pradžioje toliau tęsėsi daugelio gyvulių ir gyvulininkystės bei augalininkystės produktų supirkimo kainų kritimas.

Eksporto perorientavimas už Atlanto įvyko ne iš gero gyvenimo – užsidarė Rusijos rinka ir teko pardavinėti pagamintus sūrius, kad jie nesugestų.

Transporto sektorius praėjusiais metais neblogai tvarkėsi su iškilusiais jam geopolitiniais iššūkiais. Ne išimtis buvo ir šių metų pradžia. 2015 m. sausio mėn. Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste ir Būtingės terminale perkrauta 3,7 mln. t krovinių, t.y. 19,3 proc. daugiau nei tuo pačiu 2014 m. laikotarpiu. Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste perkrauta 3 mln. t krovinių, arba 15,4 proc., Būtingės terminale – 0,7 mln. t, arba 39,7 proc. daugiau nei prieš metus. Pirmąjį šių metų mėnesį padidėjo skystųjų (44,1 proc.), biriųjų (10,9 proc.) ir bendrųjų (0,4 proc.) krovinių krova, kuri 2014 m. sausio mėn. sudarė atitinkamai 1,1 mln. t, 1,2 mln. t ir 0,9 mln. t.

Geležinkelių transportu šių metų sausio mėn. vežta 4 mln. t krovinių, arba 9,2 proc. daugiau nei analogišku praėjusių metų laikotarpiu. Vidaus vežimo maršrutais gabenta 1 mln. t, arba 6,7 proc. daugiau, tarptautiniais – 3 mln. t, arba 10,1 proc. daugiau nei prieš metus.

2015 m. sausio mėn. į šalies oro uostus atvyko ir iš jų išvyko 257 tūkst. keleivių – 16,5 proc. daugiau nei tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu. Pirmąjį šių metų mėnesį oro uostuose pakrauta ir iškrauta 1 tūkst. t krovinių ir pašto, arba 10,1 proc. daugiau nei prieš metus. Minėtuoju laikotarpiu Lietuvos ir užsienio oro bendrovių lėktuvai oro uostuose nusileido ir pakilo 3,4 tūkst. kartų, arba 6,1 proc. daugiau nei tuo pačiu 2014 m. laikotarpiu.

Apsčiai rūpesčių Rusijoje ir taip turintys vežėjai gali susidurti su dar viena problema. Rusijoje įsigalioja nauji tiesės aktai, o jei kontroliuojančios institucijos nuostatas traktuos lietuviams nepalankiai, vežėjams gali tekti susimokėti dideles baudas. Rusijoje įsigaliojo įstatymas, kuriame įtvirtintos naujos sąvokos, susijusios su vežimų rūšies nustatymu, taip pat sugriežtinama atsakomybė už leidimų naudojimo pažeidimus, tad vairuotojai gali susilaukti ir didesnės nei 2 000 eurų baudos.

Dar 2012 m. rugsėjį Lietuva ir Rusija sutarė, kad vežimai iš Lietuvos terminalų ir uostų į Rusiją bus įvardijami kaip dvišaliai ir bus atliekami su dvišaliais, o ne trečiųjų šalių leidimais. Tačiau dabar įsigaliojus naujam teisės aktui vėl gali kilti problemų dėl leidimų, jei iš Lietuvos vežant krovinius, kurie nepagaminti Lietuvoje, nepakaktų dvišalių leidimų.

2013 m. Rusijos federalinė muitinės tarnyba ėmėsi TIR sistemos permainų, o tarptautinės garantijų sistemos veikimas buvo apribotas – į Rusiją vykstantys vežėjai dažnai priversti įsigyti rusų nacionalines garantijas. Vis dėlto TIR knygelių galiojimo rusai visiškai neatsisakė, kelis kartus pratęsė bendradarbiavimą su TIR garantuojančia organizacija Rusijoje – vežėjų asociacija ASMAP. Paskutinį kartą terminas pratęstas praėjusių metų lapkritį, Rusijai informavus, kad dabartinė suvaržyta TIR garantijų sistema liks galioti.

Lietuviai vairuoja seniausius automobilius visose trijose Baltijos valstybėse.

Pagal ne gyvybės draudimo bendrovės BTA tyrimo rezultatus, lietuviai vairuoja seniausius automobilius visose trijose Baltijos valstybėse. Remiantis penkerių metų duomenimis, matyti, kad lietuvių automobilių amžiaus vidurkis beveik 4 metais didesnis nei Estijoje ir daugiau nei 2 metais – nei Latvijoje.

Anot tyrimo, Lietuvos automobilių parkas nuo 2010 m. kasmet vis labiau sensta. Tuo tarpu Latvijoje bei Estijoje fiksuojamas automobilių parkų jaunėjimas, ypač nuo 2013 m. Vidutinis automobilių amžius mūsų šalyje – 16,1 metų, Latvijoje – 13,8 metų, o Estijoje – 12,2 metų. Atlikus palyginimą, matyti, jog Lietuvos, Latvijos ir Estijos vairuotojai renkasi labai panašių markių automobilius. Baltijos šalyse populiariausi yra *Volkswagen* ir *Audi* automobiliai, trečioje vietoje Lietuvoje bei Latvijoje – *Opel*, o Estijoje dėl jos konkuruoja *Ford* ir *BMW*. Visose šalyse gyventojai vis labiau vertina universalaus tipo automobilius, rečiau renkasi sedanus, mažesniuose miestuose populiarėja visureigiai.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, ketvirtąjį 2014 m. ketvirtį **statybos** darbų atlikta už 785 mln. eurų to meto kainomis. Palyginti su atitinkamu 2013 m. ketvirčiu, statybos darbų apimtis išaugo 13,8 proc., pašalinus darbo dienų skaičiaus įtaką – 13,5 proc. Iš viso praėjusiais metais statybos darbų šalyje atlikta už 2 522 mln. eurų to meto kainomis, palyginti su 2013 m., jų atlikta 16,7 proc. daugiau. 2014 m. užsienyje statybos darbų atlikta už 167 mln. eurų, arba 11,5 proc. daugiau nei 2013 m.

Lietuvos statistikos departamentas, remdamasis Lietuvos Respublikos statybos leidimų ir statybos valstybinės priežiūros sistemos *Infostatyba* duomenimis, paskelbė, kad ketvirtąjį praėjusių metų ketvirtį šalyje baigti statyti 1 729 pastatai, iš to skaičiaus 1 360 gyvenamųjų namų su 2 254 butais, kurių naudingasis plotas sudarė 270,2 tūkst. kv. m, t.y. 21,3 proc. daugiau nei atitinkamą 2013 m. ketvirtį. Vidutinis buto naudingasis plotas individualiajame name buvo 153 kv. m, buto daugiabutyje – 60,8 kv. m.

Apžvelgiamąjį ketvirtį šalyje baigti statyti 367 negyvenamieji pastatai, kurių bendrasis plotas sudarė 240,3 tūkst. kv. m, t.y. 2,5 proc. mažiau nei atitinkamą 2013 m. ketvirtį. Daugiausia pagal bendrąjį plotą baigta statyti gamybos, pramoninių ir sandėlių pastatų (81,5 tūkst. kv. m) bei prekybos, viešbučių ir maitinimo pastatų (56,1 tūkst. kv. m).

Infostatyba duomenimis, ketvirtąjį 2014 m. ketvirtį, palyginti su tuo pačiu 2013 m. laikotarpiu, išduotų naujų pastatų statybą leidžiančių dokumentų skaičius padidėjo 3,7 proc., iš jų gyvenamiesiems pastatams statyti – 4,4 proc. Lietuvoje ir toliau vyraus individualių gyvenamųjų namų statyba – jiems statyti išduota 98,4 proc. visų leidimų. Leista statyti 1 537 individualiuosius namus, kurių naudingasis plotas sudarys 244,2 tūkst. kv. m, t.y. 10 proc. daugiau nei paskutinį 2013 m. ketvirtį, ir 31 daugiabutį namą, kurio naudingasis plotas sudarys 62,6 tūkst. kv. m, t. y. 36,4 proc. daugiau nei prieš metus.

Tiesa, iš viso 2014 m. išduoti 5 945 leidimai gyvenamiesiems pastatams statyti, t.y. 9,5 proc. mažiau nei 2013 m. Statybų bendrovės ir nekilnojamojo turto plėtotojai turėjo įvertinti tą aplinkybę, kad praėjusių metų pradžioje kilusi nekilnojamojo turto euforija greitai baigėsi, o tai ėmė kelti realią gyvenamojo būsto „perprodukcijos“ grėsmę.

Šiek tiek kitokia situacija susiklostė komercinio nekilnojamojo turto rinkoje – praėjusiais metais investicijos čia pasiekė seniai regėtas aukštumas, nes, pirma, išaugo patrauklių objektų pasiūla, antra, pardavėjų ir pirkėjų lūkesčiai priartėjo tiek, kad atsirado prielaidos susitarti. Atgijęs pasitikėjimas komercinio NT rinka vietiniams Baltijos šalių investuotojams leidžia pritraukti lėšų naujiems pirkiniams, o Lietuvos prisijungimas prie euro zonos atkreipė naujų investuotojų dėmesį.

Reikšminga aplinkybė yra ta, kad pasikeitė investuojančių į fondus ir pačių fondų lūkesčiai. Jei fondai buvo sukurti prieš globalinę finansų krizę ar iš karto po jos, buvo orientuojamasi į 15-20 proc. grąžą. Dabar kuriamiems fondams pakanka 10-12 proc. grąžos. Taigi investuotojai pamažu artėja prie NT pardavėjų lūkesčių. Kuo didesnės grąžos tikimasi, tuo pigiau būtina nusipirkti turtą, o kuo labiau nuleidžiama grąžos lūkesčių kartelė, tuo didesnę kainą gali pasiūlyti pirkėjas. Tai teigiamai atsiliepia sandorių aktyvumui.

Įdedantiems lėšas į dar nebaigtus NT objektus investuotojams yra svarbios išankstinės nuomos sutartys, tinkamas rizikos valdymas, susijęs su statomo objekto kokybišku baigimu. Vertinant įsigyjamo NT patrauklumą, dažnai vertinama ir papildomo objekto išplėtojimo galimybė – pavyzdžiui, šalia esantis laisvas žemės sklypas.

Praėjusių metų pradžioje kilusi nekilnojamojo turto euforija greitai baigėsi, o tai ėmė kelti realią gyvenamojo būsto „perprodukcijos“ grėsmę.

Prekybos centrų segmente vis dar išlieka nemažas atotrūkis tarp pardavėjų ir pirkėjų lūkesčių.

2014 m. didžioji dalis investicijų tiek Lietuvoje, tiek visoje Baltijos šalių rinkoje atiteko biurams. *Ober-Haus* bendrovės duomenimis, Lietuvoje verslo centrams teko 68 proc. visų pernykščių investicijų, visoje Baltijos šalių rinkoje jų dalis sudarė maždaug 50 proc. Prekybos centrų segmente vis dar išlieka nemažas atotrūkis tarp pardavėjų ir pirkėjų lūkesčių. Pirkėjams įsigyti ir valdyti verslo centrą yra paprasčiau, kadangi nuomininkų mažiau, su jais sudarytos ilgalaikės sutartys, kurios leidžia lengviau prognozuoti būsimas pajamas.

Šių metų pradžia buvo gana nuvilianti eksporto rodiklių prasme. Euro įvedimas ir kainų bei pajamų perskaičiavimas į naują valiutą kol kas verčia gyventojus būti santūrius vartojant. Ta pačia kryptimi veikė vartojimo ir taupymo santykį ir dėl Rusijos agresijos prieš Ukrainą susiklostęs geopolitinis neapibrėžtumas. Minėtuosius veiksnius įskaičiavome paskutinį kartą koreguodami Lietuvos BVP plėtros prognozę, todėl naujai jų peržiūrai nėra pagrindo. 2015 m. BVP išaugs 2,6 proc., o 2016 m. – 3,5 proc. (1 diagrama). Ekonomikos kilimo tempo spartėjimą siejame su atsigausiančia euro zonos ekonomika, kuri liks pagrindine Lietuvos eksporto partnere, nepaisant mūsų verslininkų pastangų diversifikuoti rinkas.

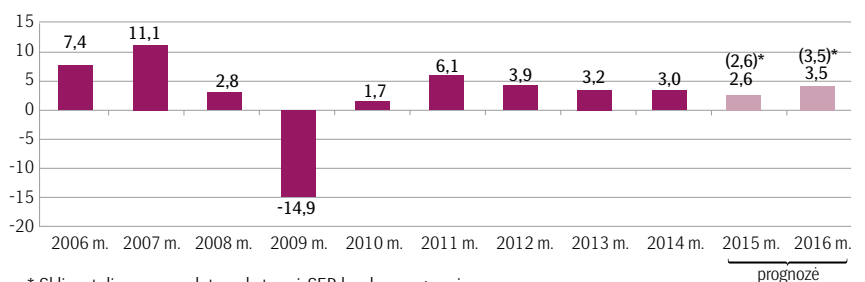
Šalies viešieji finansai yra padidinto neapibrėžtumo būklės – vis dar neįmanoma nustatyti, ar šalies ūkis pasuks optimistinio, santūraus ar pesimistinio scenarijaus keliu.

Šalies **viešieji finansai** yra padidinto neapibrėžtumo būklės, kadangi vis dar neįmanoma tiksliai nustatyti, ar šalies ūkis šiemet pasuks optimistinio, santūraus ar pesimistinio scenarijaus keliu. Jeigu išsipildytų pastarasis variantas, biudžeto pajamų planas pakibtų „ore“ ir jį būtų įmanoma įvykdyti tik pasiekus puikių laimėjimų kovos su šešėline ekonomika srityje. Vertinant objektyviai – tam tikrų proveržio taškų kovojant su „šešėliu“, pavyzdžiui, kontrabanda esama.

Išankstiniais Finansų ministerijos duomenimis, šių metų sausio-vasario mėn. valstybės biudžetas ir savivaldybių biudžetai pajamų gavo 0,2 proc. (2,2 mln. eurų) mažiau nei planuota ir 0,4 proc. (3,7 mln. eurų) mažiau nei tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu. Mažesnėms nei planuota pajamų iš mokesčių įplaukoms turėjo įtakos 10 dienų trumpesnis nei 2014 m. akcizų mokėjimo kalendorius, taip pat šiemet valstybės biudžetui tenka mažesnė gyventojų pajamų mokesčio dalis.

Daugiausiai mokesčių pajamų gauta iš PVM – 560,7 mln. eurų. Sulėtėjus vidaus vartojimo augimo tempui, per du pirmuosius šių metų mėnesius PVM gauta 18,4 mln. eurų arba 3,2 proc. mažiau nei prognozuota. Už visas akcizines

1 diagrama. Realus BVP metinis pokytis (proc., pašalinus sezono ir darbo dienų įtaką)

prekes per tą patį laikotarpį gauta 140,8 mln. eurų – 0,225 eurų arba 0,2 proc. daugiau nei prognozuota. Pelno mokesčio surinkta 3,7 mln. eurų – 1,7 mln. eurų arba 31,7 proc. mažiau nei prognozuota. Gyventojų pajamų mokesčio įplaukos į valstybės biudžetą ir savivaldybių biudžetus sausio-vasario mėn. buvo 3,1 mln. eurų arba 1,8 proc. didesnės nei prognozuota, iš viso gauta 171,8 mln. eurų.

Kol kas nematome pagrindo koreguoti ankstesniame „Lietuvos makroekonomikos apžvalgos“ numeryje skelbtų 2015 m. ir 2016 m. fiskalinio deficito prognozių – atitinkamai 1,5 proc. BVP ir 0,5 proc. BVP (2 diagrama). Nors ateinantieji metai bus rinkimų į Seimą metai ir sustiprės pagunda valdančiajai koalicijai „pasigerinti“ rinkėjams, manome, kad ši aplinkybė iš esmės neatsilieps biudžeto deficito rodikliams. Tokios išvados priėjome analizuodami pastarųjų metų A. Butkevičiaus vyriausybės finansų politikos sprendimus.

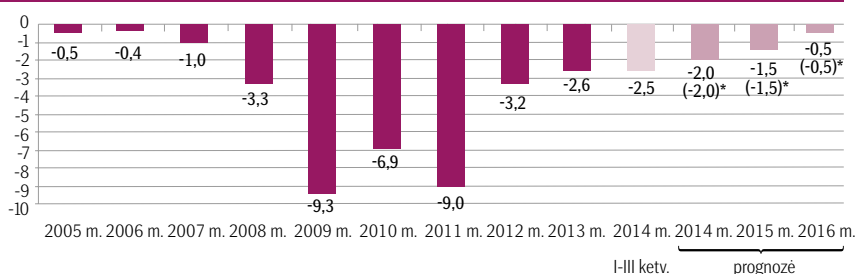
Statistikos departamento duomenimis, 2015 m. vasario mėn., palyginti su sausio mėn., **varojimo prekių ir paslaugų kainos** sumažėjo 0,3 proc. Tam daugiausia įtakos turėjo sumažėjusios avalynės, kietojo kuro, drabužių, pieno ir jo produktų, sūrio ir kiaušinių, trumpalaikio naudojimo namų ūkio prekių ir mėsos kainos bei išaugusios degalų ir tepalų, daržovių, vaisių, laikraščių ir periodinių leidinių kainos. Mėnesinė defliacija užregistruota trečią mėnesį iš eilės ir euro įvedimas šios tendencijos neperlaužė. Praėjusiame „Lietuvos makroekonomikos apžvalgos“ leidinyje tvirtinome, kad dalis verslininkų iššaudė kainų didinimo „arsenalą“ prieš įvedant eurą, todėl galima tikėtis menkesnio kainų apvalinimo užmojo įvedant eurą. Atrodo, kad ši įžvalga bent iš dalies pasiteisino.

2015 m. vasario mėn., palyginti su tuo pačiu 2014 m. mėnesiu, defliacija buvo 1,8 proc. Vidutinė metinė defliacija sudarė 0,2 proc. Pagal su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis metodologiškai suderintą vartotojų kainų indeksą (SVKI) vasarį užfiksuota nulinė vidutinė metinė infliacija.

Šiuo metu tiek Lietuva, tiek visa euro zona išgyvena defliacijos suvešėjimo laikotarpį, kuris stumia ekonomiką į kainų kritimo ir nuosmukio gniaužtus, kuomet vartojimas ribojamas dėl lūkesčių, jog ateityje prekių kainos bus dar mažesnės. Kaip pavojinga tai beatrodytų, dabartinė situacija yra truputį apgaulinga, kadangi kainos primena suspaustą spyruoklę.

Šiuo metu tiek Lietuva, tiek visa euro zona išgyvena defliacijos suvešėjimo laikotarpį, kuris stumia ekonomiką į kainų kritimo ir nuosmukio gniaužtus.

2 diagrama. Viešųjų finansų balansas (ESS 2010, proc. BVP)

* Skliaustuose nurodyta ankstesnė SEB banko prognozė.

Šiuo metu skatinančiosios ECB pinigų politikos efektyvumą riboja mažėjantis pinigų apyvartos greitis ir kreditavimo trikdžiai.

Pirma, pasaulinės naftos kainos gali bet kuriuo metu atšokti ir vietoje antiinflacinio tapti infliaciją skatinančiu veiksniu. Kad ir kaip būtų, pastaruoju metu naftos kainos nukrito kur kas daugiau nei būtų galima paaiškinti silpnos paklausos arba perteklinės pasiūlos veiksniais. Iš to darytina išvada, kad naftos kainoms be fundamentalių priežasčių turėjo įtakos ir spekuliaciniai, psichologiniai veiksniai, kuriems būdinga sustiprinti, hipertrofuoti kainos svyravimus. Neatmestina tikimybė, kad tam tikru laiko momentu bus pradėta spekuliuoti į kitą pusę, t.y. naftos brangimo linkme.

Antra, euro silpnėjimas dolerio atžvilgiu didina importuojamų iš dolerio zonos prekių kainas ir tam tikru mastu prisideda prie bendro infliacijos indekso. Valiutos kurso tendencijos yra ypač reikšmingos formuojantis energetinių išteklių kainoms, kurios savo ruožtu turi multiplikacinį poveikį ir galutinio vartojimo reikmenų kainoms.

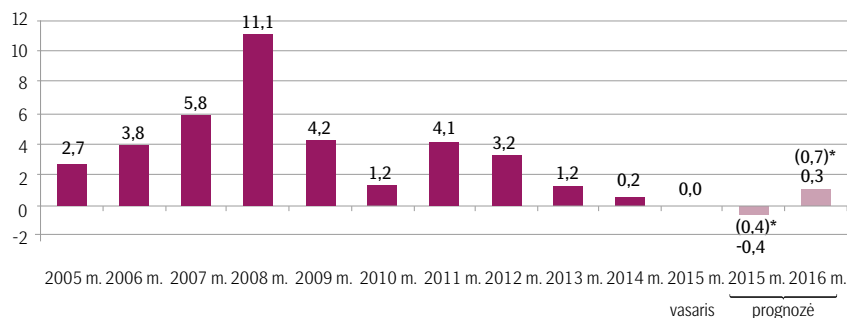
Trečia, paskelbta Europos centrinio banko kiekybinio skatinimo politika nuolat didins pinigų kiekį apyvartoje ir tik laiko klausimas, kada šie pinigai ims „veikti“. Kol įmonių gamybos pajėgumai yra panaudojami ne visiškai, mokios paklausos didėjimas paprastai lemia gamybos didėjimą, tačiau pasiekus butelio „kaklelį“ – ir kainų infliaciją. Šiuo metu skatinančiosios ECB pinigų politikos efektyvumą riboja mažėjantis pinigų apyvartos greitis ir kreditavimo trikdžiai, kurie atsiranda dėl menko verslo ir namų ūkių „apetito“ skolintis lengvai prieinamus pinigus.

Objektyviai susiklosčiusios kainų išorės ir vidaus tendencijos stumia Lietuvą į defliacijos zoną, todėl manome, kad pats laikas mažinti praėjusiame „Lietuvos makroekonomikos apžvalgos“ numeryje skelbtas vartojimo kainų indekso prognozes 2015 m. ir 2016 m. Šių metų infliacijos prognozę sumažinome nuo 0,4 proc. iki minus 0,4 proc., kitų metų – nuo 0,7 proc. iki 0,3 proc. (3 diagrama). Šiais metais pasaulinėje rinkoje nafta vidutiniškai kainuos kur kas pigiau nei 2014 m., tiesa, kita vertus, dolerio kursas bus aukštesnis euro atžvilgiu.

Lietuvos banko duomenimis, 2014 m. **einamosios sąskaitos balansas** išliko artimas nuliui – perteklius sudarė 0,1 proc. BVP (žr. 5 diagramą), arba 45 mln. eurų. Palyginti su 2013 m., perteklius sumažėjo – labiausiai pablogėjo užsienio prekybos prekėmis balansas, o paslaugų ir pajamų balansai pagerėjo.

2014-ieji eksportui buvo gana audringi, nors per visus metus užfiksuotas tik 0,6 proc. eksporto smuktelėjimas. Praėjusiais metais eksportą labiausiai smukdė prastos *Orlen Lietuva* eksporto tendencijos, kurios iš bendro augimo tempo atėmė 5,7 proc. punkto. Rusijos embargo žemės ūki ir maisto produktams

3 diagrama. Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI (proc.)

* Skliausteliuose nurodyta ankstesnė SEB banko prognozė.

įtaka buvo beveik penkis kartus mažesnė ir siekė 1,2 proc. punkto, o kadangi žemės ūkio ir maisto produktų eksportas į kitas šalis didėjo, bendras neigiamas šios prekių grupės poveikis eksporto augimo tempui buvo tik 0,1 proc. punkto. Panašaus dydžio neigiamos įtakos, kaip ir Rusijos sankcijos, turėjo transporto priemonių eksporto nuosmukis – 1,1 proc. punkto. Didžiausios teigiamos įtakos eksporto augimo tempui turėjo mašinų ir įrengimų (pirmiausiai reeksporto į Rusiją) pardavimas užsienyje, pridėjęs 3,4 proc. punkto, taip pat chemijos pramonės produkcijos ir baldų eksportas – atitinkamai 1,0 ir 0,8 proc. punkto.

Skirtingi plėtros tempai perstumė ir eksporto struktūrą pagal prekes. Svarbiausia eksporto preke 2014 m. tapo žemės ūkio ir maisto produktai (19,1 proc. viso eksporto; žr. 3 priedo lentelę), mineraliniai produktai smuktelėjo į antrą vietą (17,8 proc.), o į penktąją pakilo baldai (6,4 proc.). Į devintąją vietą, palyginti su penktąja prieš metus, nukrito transporto priemonių pardavimai užsienyje (5,1 proc.).

Šalutinis neigiamas Rusijos sankcijų efektas – didėjančios krovinių gabenimo į Vakarų Europą kainos, tačiau tai veikiausiai neturės apčiuopiamos įtakos eksportui dėl santykinai nedidelio transportavimo sąnaudų svorio bendroje savikainoje. O Rusijos embargo atoveiksmis – persiorientavimas į kitas rinkas – vyko gana sėkmingai. Pavyzdžiui, pieno ir jo produktų eksporto vertė 2014 m., palyginti su 2013 m., sumažėjo tik 0,2 proc., o tonomis – padidėjo 16,5 proc. Jei pieno ir jo produktų eksportas į Rusiją 2014 m., palyginti su 2013 m., sumažėjo 52,9 mln. eurų, tai į Baltarusiją jis padidėjo 18,3 mln., į Saudo Arabiją – 15,0 mln., Vietnamą – 11,3 mln., Vokietiją – 9,3 mln., Italiją – 7,8 mln. eurų. Bendrai paėmus, pieno ir jo produktų pardavimų vertė sumažėjo 32 užsienio šalyse, o padidėjo – 53 šalyse. Paminėtina, jog tonomis pieno eksportas ypač smarkiai išaugo į Baltarusiją ir Lenkiją – atitinkamai 42,6 tūkst. tonų ir 11,8 tūkst. tonų, o Rusiją sumažėjo 17,4 tūkst. tonų.

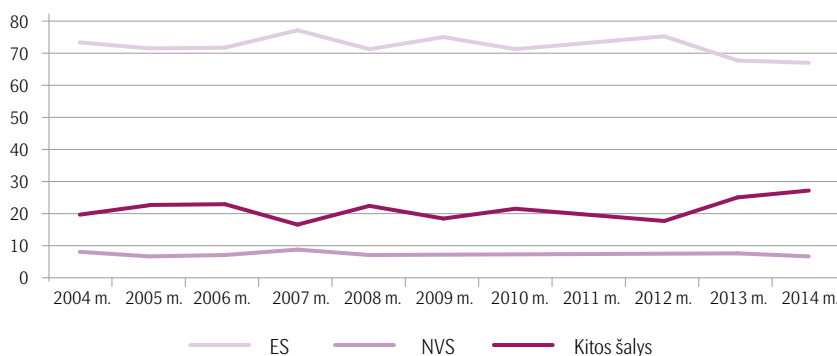
Mėsos ir jos produktų eksportas į Rusiją smuko 38,6 mln. eurų, o labiausiai didėjo Nyderlanduose (10,8 mln. eurų), Lenkijoje (5,5 mln. eurų), Gruzijoje (5,3 mln. eurų), Italijoje (3,9 mln. eurų) ir Honkonge (2,8 mln. eurų). Mėsos ir jos produktų eksportas traukėsi 15 šalių, o didėjo – 51 šalyje.

2014-aisiais dar stipriau įsigalėjo 2013 m. prasidėjęs naujų rinkų atradimo laikotarpis. Kaip matyti iš 4 diagramos, lietuviškos kilmės eksporto dalis į ES ir NVS valstybes pernai mažėjo, o į kitas šalis – ūgtelėjo ir buvo didžiausia per pastaruosius 11 metų. Didžiausia apimtimi kitų šalių kategorijoje lietuviškos kilmės eksportas ūgtelėjo į JAV, Kanadą, Togą (į šias tris šalis ūgtelėjo degalų pardavimas), Turkiją (geležis ir jos dirbiniai, javai, chemijos pramonės produk-

Didžiausios įtakos eksporto nuosmukiui turėjo ne Rusijos prekybinės sankcijos, o Orleano Lietuva sunkumai.

2014 m. įsigalėjo eksporto skverbimosi į naujas rinkas tendencijos.

4 diagrama. Lietuviškos kilmės eksporto pasiskirstymas (proc.)

2015 m. eksporto perspektyvas temdo Rytų šalių ekonomikos nuosmukis, tačiau optimistiškiau nuteikia gerinamos euro zonos plėtros prognozės.

cija, Šveicariją (mediena ir jos dirbiniai), Norvegiją (baldai ir plastikai), Egiptą ir Iraną (javai). Europos Sąjungos šalyse labiausiai mažėjo degalų pardavimas. Apimant ir reeksportą, NVS dalis 2014 m. didėjo, tačiau tai veikia atspindėjo Lietuvos kaip tranzito šalies į Rusiją vaidmenį, bet ne strateginius eksportuotojų pasirinkimus.

Šių metų eksporto plėtros perspektyvas temdo Rytų šalių – Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos – ekonomikos sunkumai ir atitinkamai mažesnė paklausa prekėms iš Lietuvos bei valiutų silpimas. 2015 m. sausio užsienio prekybos rezultatai nebuvo padrąsinantys – eksportas smuktelėjo 8,8 proc., palyginti su 2014 m. sausiu. Atėmus *Orlen Lietuva* produkcijos pardavimą užsienyje, užfiksuotas pirmas metinis eksporto smuktelėjimas per pastaruosius penkerius metus. Kita vertus, optimistiškiau nuteikia pastaruoju metu gerinamos euro zonos ūkio plėtros prognozės. Nežymios teigiamos įtakos eksportui į dolerio zonos šalis gali turėti ir euro silpimas JAV dolerio atžvilgiu. *Orlen Lietuva* eksporto perspektyvos tapo tvirtesnės atpigus naftai ir sumažėjus JAV konkurenciniam atotrūkiui naftos produktų rinkoje. Be to, statistinė bazė tapo palankesnė po didžiulio naftos produktų eksporto nuosmukio 2014 m.

Atsižvelgdami į naujausias eksporto rinkų plėtros tendencijas bei santykinai santūrų vidaus paklausos augimą artimiausiais metais, nematome pagrindo keisti 2015 m. ir 2016 m. einamosios sąskaitos balanso prognozių – atitinkamai 1 proc. BVP ir 2 proc. BVP deficito (žr. 5 diagramą).

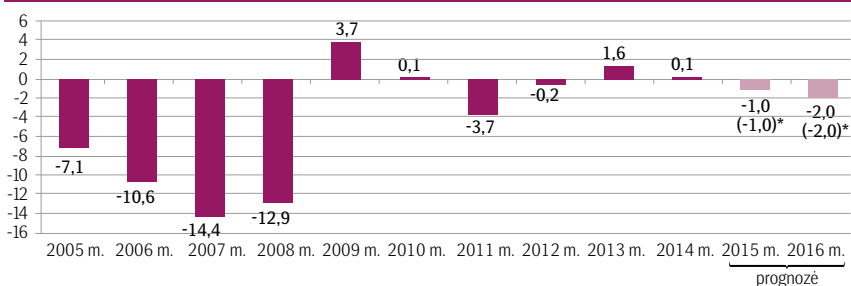
Kaip ir prognozavome, Statistikos departamento atliekamas gyventojų užimtumo statistinis tyrimas parodė, kad ketvirtąjį 2014 m. ketvirtąjį **nedarbo lygis** išaugo nuo 9,1 proc. iki 10,1 proc. Visgi vidutinis nedarbo lygis praėjusiais metais sudarė 10,7 proc. ir buvo 1,1 proc. punkto mažesnis nei 2013 m.

Vienas iš struktūrinio nedarbo požymių – lėtesnis nei vidutiniškai ilgalaikio nedarbo lygio mažėjimas.

Žinoma, nedarbo lygio mažėjimas yra sveikintinas reiškinys, tačiau pažanga šioje srityje yra pernelyg lėta, kad galėtume traktuoti situaciją darbo rinkoje kaip neprobleminę. Šiame sektoriuje egzistuoja daug darbo jėgos pasiūlos ir paklausos neatitikimų, apsunkinančių sklandaus įsidarbinimo procesą. Vienas iš struktūrinio nedarbo požymių – lėtesnis nei vidutiniškai ilgalaikio (ilgiau nei vienerius metus darbo ieškančių žmonių) nedarbo lygio mažėjimas. Ilgalaikio nedarbo lygis praėjusiais metais sudarė 4,8 proc. ir buvo tik 0,3 proc. punkto mažesnis nei 2013 m.

Nuo šių metų pradžios pasikeitė darbo rinkos *status quo*, nustojo galioti per globalinę finansų krizę įvestas nedarbo draudimo išmokų sumažinimas. 2015 m. sausio 1 d. bedarbio pašalpos maksimalus dydis išaugo ir gali siekti

5 diagrama. Einamosios sąskaitos balansas (proc. BVP)

* Skliausteliuose nurodyta ankstesnė SEB banko prognozė.

301,67 euro, t.y. 70 proc. Vyriausybės patvirtintų einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydžio.

Formaliai maksimali bedarbio pašalpa susilygino su minimalia mėnesio alga ir nebemotyvuoja darbo neturintčio žmogaus kaip galima greičiau sugrįžti į darbo rinką. Žinoma, gauti maksimalią bedarbio pašalpą galės toli gražu ne kiekvienas bedarbis, be to, ji yra mokama laikinai. Visgi šis sprendimas sukuria didesnę spaudimą atstatyti protingą bedarbio pašalpos ir minimalaus darbo užmokesčio proporciją jau artimiausioje ateityje. Tai galima padaryti pakeliant MMA, kas ir yra preliminarai numatyta šių metų liepos 1 d. (MMA turi būti padidintas nuo 300 iki 325 eurų). Alternatyva palikti galioti senąjį bedarbio pašalpos dydį (650 Lt arba beveik 190 eurų) buvo net nesvarstyta, kadangi ji akivaizdžiai pažeistų draudžiamą asmens teisę į adekvačią draudimo išmoką ir negarantuotų būtino pragyvenimo lėšų minimumo. Valdžia neturi jokio pagrindo „prisidengti“ krize, kadangi BVP auga jau penkerius metus iš eilės.

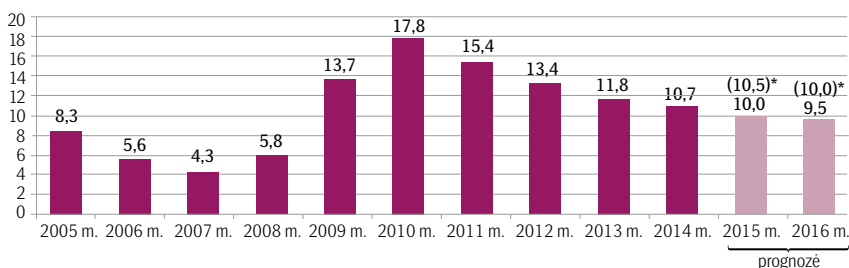
Dar viena opi darbo rinkos problema – ypač aukštas jaunimo nedarbo lygis. Jaunimo (15–24 metų amžiaus) nedarbo lygis 2014 m. sudarė 19,3 proc. ir buvo 2,6 proc. punkto mažesnis nei 2013 m. Nors pastaruosiu metu įgyvendinta nemažai iniciatyvų, skatinančių jaunimo įdarbinimą, giluminės problemos slypi švietimo sistemoje. Šalies profesinės ir aukštosios mokyklos dažnai yra pernelyg inertiškos ir orientuotos į savo reikmių tenkinimą (komfortiškos situacijos dėstytojų personalui sudarymą), kad gebėtų operatyviai ir adekvačiai reaguoti į darbo rinkos poreikius. Todėl tęsiamos neperspektyvios studijų programos, vėluojama atnaujinti teorinių disciplinų turinį, atsižvelgiant į realius verslo ir darbo rinkos pokyčius, formaliai vertinamas mokyklos absolventų įsidarbinimo lygis ir pan.

Kertinės reikšmės sklandžiam jaunimo įsiliejimui į darbo rinką turi gamybinė praktika. Būtent ji suteikia potencialiam darbuotojui progą atskleisti geriausias savo savybes ir užsirekomenduoti darbdavio akyse. Deja, nemažai jaunų žmonių pažvelgia į praktiką kaip į standartinį mokyklos reikalavimą gauti „paukščiuką“ ir patys paleidžia šią galimybę vėjais.

Dabartinėmis sąlygomis, nedarbo lygio prognozės turi būti atsargios, kadangi laukiama ekonomikos plėtra įžengia į tokią teritoriją, kuomet visą BVP prieaugį galima užtikrinti didinant darbo našumą, o ne kuriant daugiau darbo vietų. Tai patvirtino ir prieštaringi nedarbo lygio pokyčiai praėjusių metų pabaigoje ir pirmaisiais šių metų mėnesiais. Visgi yra erdvės sumažinti prognozuojamus 2015 m. ir 2016 m. nedarbo lygio rodiklius po 0,5 proc. punkto – atitinkamai iki 10,0 proc. ir 9,5 proc. (6 diagrama).

Šalies profesinės ir aukštosios mokyklos dažnai yra pernelyg inertiškos ir orientuotos į savo reikmių tenkinimą, kad gebėtų operatyviai reaguoti į darbo rinkos poreikius.

6 diagrama. Nedarbo lygis (tyrimo duomenimis, vidutinis, proc.)

* Skliausteliuose nurodyta ankstesnė SEB banko prognozė.

Statistikos departamento paskelbtais duomenimis, **vidutinis darbo užmokestis** Lietuvoje (be individualiųjų įmonių) prieš mokesčius ketvirtąjį 2014 m. ketvirtį sudarė 714,5 euro ir buvo 5,4 proc. didesnis negu atitinkamą 2014 m. ketvirtį. Per metus darbo užmokestis labiausiai išaugo meninės, pramoninės ir poilsio organizavimo veiklos (13,1 proc.), informacijos ir ryšių (9,6 proc.), žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės (8,2 proc.) sektoriuose. Ypač lėtai vidutinis darbo užmokestis kilo švietimo (2,4 proc.) ir kasybos bei karjerų eksploatavimo veikloje.

Nors vidutinio darbo užmokesčio augimo tempai pastaraisiais metais spartėjo, šiuo rodikliu Lietuva gana smarkiai atsiliko nuo Latvijos.

Nors vidutinio darbo užmokesčio augimo tempai pastaraisiais metais spartėjo, šiuo rodikliu Lietuva gana smarkiai atsiliko nuo Latvijos, kurioje 2014 m. pabaigoje vidutinis darbo užmokestis sudarė 786 eurų ir buvo 10 proc. didesnis, jau nekalbant apie Estiją, kuri pasiekė 1 039 eurų vidutinį darbo užmokesčio lygį ir pranoko Lietuvą net 45,4 proc. Ne mažiau mūsų šalis atsilieka nuo kaimynių pagal minimalios mėnesio algos dydį – kol kas Lietuvoje MMA yra 300 eurų, tuo tarpu Latvijoje – 360 eurų, Estijoje – 390 eurų, t. y. atitinkamai 20 proc. ir 30 proc. didesnė.

Kai kurie specialistai mėgina tokį atotrūkį aiškinti ypatingu Lietuvos verslininkų šykštumu, kurie nenori dalintis su samdomaisiais darbuotojais ekonomikos ir verslo plėtros vaisiais. Kiti ekspertai pabrėžia didelį šešėlinės ekonomikos lyginamąjį svorį ir vis dar populiarius atlyginimus „vokeliuose“. Neneigdami to, kad panašaus pobūdžio subjektyvūs veiksniai yra reikšmingi, analizuojant atskirų valstybių makroekonominių rodiklių skirtumus, norėtume atkreipti dėmesį į dar porą aspektų.

Lietuvos ekonomikos atsigavimo scenarijus 2010–2012 m. buvo skirtingas, palyginti su Latvijos ir Estijos.

Pirma, Lietuvos ekonomikos atsigavimo scenarijus 2010–2012 m. buvo skirtingas, palyginti su Latvijos ir Estijos. Mūsų šalies verslas ieškojo nišos tarptautinėje rinkoje, tuo tarpu vidaus rinka kurį laiką išliko silpna. Estijoje, o kiek vėliau – ir Latvijoje, vidaus paklausą suaktyvino rengimasis euro įvedimui. Pirmuosius keletą metų po globalinės finansų krizės Lietuvos verslininkai stengėsi konkuruoti prekių prisotintoje Europos Sąjungos ir kitų užsienio šalių rinkoje mažomis gamybos sąnaudomis ir kainomis, todėl stengėsi pristabdyti vidutinio darbo užmokesčio didėjimą. Atlyginimų skirtingose Baltijos valstybėse spraga plėtėjo būtent tuo laikotarpiu. 2014 m. vidutinio darbo užmokesčio augimo pagreitis Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje jau buvo panašus – atitinkamai 5,4 proc., 6,6 proc. ir 5,3 proc.

Antra, ankstesnioji vyriausybė pernelyg ilgai dėsė kelti minimalią mėnesio algą, kuri ne tik atspindi situaciją darbo rinkoje, bet ir savo ruožtu formuoja atlyginimų hierarchijos piramidę viešajame ir privačiame sektoriuje. Tik ilgai dvejojus 2012 m. pirmą kartą po kelerių metų pertraukos MMA buvo pakelta nuo 800 Lt iki 850, arba 6,25 proc. Atėjusi į valdžią naujoji vyriausybė iš karto padidino MMA nuo 850 Lt iki 1 000 Lt, arba beveik 18 proc., ir nesukėlė jokių žalingų reiškinių darbo rinkoje. Tai rodo, kad Lietuva akivaizdžiai neišnaudojo MMA didinimo potencialo, užvėlino šį procesą, todėl iš dalies ir dėl šios priežasties atsiliko Baltijos šalių vidutinio darbo užmokesčio augimo lenktyne.

Įvedus eurą atlyginimų dydis Lietuvoje tapo tiesiogiai palyginamas su analogiškais kitų euro zonos šalių rodikliais. Tai yra veikiau psichologinis, nei ekonominis veiksnys, tačiau jis turėtų suvaidinti tam tikrą vaidmenį spartesnės darbo užmokesčio konvergencijos link Europos Sąjungos vidurkio procese. Tai įduoda į samdomųjų darbuotojų rankas papildomą svertą reikalauti adekvataus atlygio už darbą. Dar vienas reikalavimo kelti algą argumentas – infliacija – pastaruoju metu yra priblėsęs ir jo nereanimavo net euro įvedimas bei kainų apvalinimo lūkesčiai.

Nors ketvirtąjį praėjusių metų ketvirtį vidutinis darbo užmokestis ūgtelejo truputį daugiau nei tikėtasi, tai iš esmės nekeičia bendro situacijos vertinimo. Vienas iš aspektų, kurį būtina pabrėžti – algų augimas akivaizdžiai pranoks kainų infliaciją, t.y. realusis darbo užmokestis toliau didės. Kita vertus, įtempta makroekonominė situacija ir neaiškumas dėl artimiausių eksporto rinkų perspektyvų vers darbdavius būti atsargesnius tiek planuojant investicijas, tiek ir darbo užmokesčio pokyčius. Atsižvelgdami į tai, palikome galioti ankstesniame „Lietuvos makroekonomikos apžvalgos“ numeryje skelbtas vidutinio darbo užmokesčio 2015 m. ir 2016 m. pabaigoje prognozes – atitinkamai 4,2 proc. ir 4,8 proc. (1 priedo lentelė). Tikimės, kad vyriausybė laikysis pažado šių metų liepos 1 d. pakelti minimalią mėnesio algą nuo 300 iki 325 eurų.

Paskolų portfelis Lietuvoje toliau plūduriuoja, bylodamas apie kreditavimo sąstingį. Bent iki šiol paskolų paklausa buvo nelabai lanksti mažėjančių palūkanų normų atžvilgiu. Suvokdamas, kad aktyvios palūkanų normų politikos „lubos“ jau pasiektos, Europos centrinis bankas ėmėsi masyvaus kiekybinio skatinimo politikos, kurią Lietuvoje ketina įgyvendinti Lietuvos bankas. Mūsų šalies centrinis bankas pranešė, kad, siekdamas prisidėti prie spartesnio euro zonos atsigavimo, antrinėje rinkoje pradėjo supirkti Lietuvos ir kitų Europos institucijų, pavyzdžiui, Europos investicijų banko, skolos vertybinius popierius ir iki 2016 m. rugsėjo mėn. kiekvieną mėnesį planuoja tam skirti 63 mln. eurų, šitaip per pusantrų metų į rinką išleisdamas apie 1,2 mlrd. eurų.

Deja, fundamentaliuoju požiūriu situacija pasikeitė nedaug – pinigų pasiūlos didėjimas tik netiesiogiai galėtų išjudinti skolintų pinigų paklausą realiajame ekonomikos sektoriuje, kurios vangumą pirmiausia lemia geopolitinis neapibrėžtumas, noro investuoti į gamybos plėtrą stoka ir nuosavų lėšų pakankamumas įvairiems verslo projektams įgyvendinti. Perlaužti šį verslo subjektų ir namų ūkių inertiškumą įmanoma, tačiau tam reikės daugiau laiko.

Didesniam pinigų politikos efektyvumui pasiekti labai svarbu, kad ją paremtų priešinga kryptimi verslo ciklui veikianti fiskalinė politika. Vokietija kol kas laikosi tradicinio neomonetarizmo požiūriu į valstybės finansus ir ragina taip elgtis ir kitas euro zonos valstybes. Todėl artimiausioje ateityje mažai tikėtina, kad galingiausia euro zonos ekonomika staigiai padidins viešąsias išlaidas regiono vidaus paklausai pagyvinti. Kol kas nepradėjo veikti ir kitas svarbus ekonomikos gaivinimo elementas – vadinamasis J.-C. Junckerio planas.

Tokiomis sąlygomis mūsų šalies kreditavimo rinka toliau išliks kliento rinka, kuomet dėl finansiškai patikimo paskolos ėmėjo „kausis“ iš karto keletas kreditų įstaigų, viena per kitą siūlydamos palankesnes kreditavimo sąlygas.

Manome, kad šiais ir ateinančiais metais ryškus kreditavimo lūžio neįvyks, tačiau paskolų portfelio augimo tempas pagaliau taps teigiamas. Liko galioti tos pačios kaip ir praėjusiame „Lietuvos makroekonomikos apžvalgos“ numeryje paskolų portfelio pokyčio prognozės: 2015 m. – 1,0 proc. ir 2016 m. – 1,5 proc. (7 diagrama).

Indėlių augimo tempas šiais metais turėtų akivaizdžiai sulėtėti, kadangi palyginamąją 2014 m. statistinę bazę iškraipė verslo ir gyventojų pasirengimas euro įvedimui ir su tuo susijusi grynųjų transformacija į pinigus sąskaitose. Tolesnį gyventojų elgesį prognozuoti sunku – dalis eurais paverstų pinigų gali sugrįžti į „kojines“, kadangi jų savininkai buvo tapę indėlininkais tik iš reikalo ir toliau tebėra įsitikinę, kad taupyti grynaisiais yra saugiausia. Panašių elgesio apraiškų

Neaiškumas dėl artimiausių eksporto rinkų perspektyvų vers darbdavius būti atsargesnius tiek planuojant investicijas, tiek ir darbo užmokesčio pokyčius.

Pinigų pasiūlos didėjimas tik netiesiogiai galėtų išjudinti skolintų pinigų paklausą realiajame ekonomikos sektoriuje.

Indėlių augimo tempas šiais metais turėtų akivaizdžiai sulėtėti, kadangi palyginamąją 2014 m. statistinę bazę iškraipė verslo ir gyventojų pasirengimas euro įvedimui.

buvo pastebėta net ir tose valstybėse, kurios įsivedė eurą anksčiau nei Lietuva ir pasižymi aukštesniu taupymo kultūros lygiu.

Kad ir kaip būtų, kada jeigu ne dabar yra tinkamas metas aktyviau diskutuoti negrynųjų pinigų patogumo klausimais. Dalis gyventojų neturi išankstinio nusistatymo negrynųjų pinigų atžvilgiu, t. y. jų prisirišimą prie grynųjų lemia inertiškumas arba informacijos stoka. Mūsų nuomone, finansinio visuomenės švietimo kampanijos yra efektyvesnės nei negrynųjų pinigų diegimas per prievartą, priimant sprendimus, ribojančius grynųjų naudojimą atsiskaitymams ir pan. Bet koks imperatyviai diegiamas reiškinys arba dalykas kelia nepasitikėjimą ir susiduria su pasipriešinimu.

Siekdami išvengti įtampos santykiuose su indėlininkais, bankai stengiasi išvengti neigiamų terminuotųjų indėlių palūkanų normų taikymo, nors jos vis labiau skverbiasi į vertybinių popierių rinką. Tai padaryti nėra lengva, kadangi ligi šiol šalies kredito įstaigos moka vieną iš didžiausių pasaulyje įnašų į Indėlių draudimo fondą – 0,45 proc. nuo draudžiamų indėlių apimties.

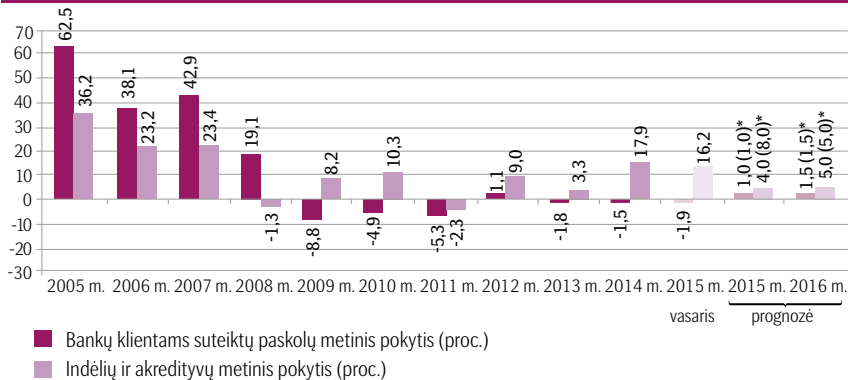
Jeigu geopolitinė situacija dar labiau paaštrėtų, gyventojai gali vėl grįžti prie taupymo juodai dienai, kuris buvo būdingas globalinės finansų krizės laikotarpiu – 2009–2010 m.

Jeigu geopolitinė situacija dar labiau paaštrėtų, gyventojai gali vėl grįžti prie taupymo juodai dienai, kuris buvo būdingas globalinės finansų krizės laikotarpiu – 2009–2010 m. Tiesa, politinės agresijos akivaizdoje namų ūkiai paprastai teikia prioritetą ne indėliams, o konservatyviausioms taupymo formoms – brangesiems metalams, gryniesiems pinigams ir t.t.

Daug intensyvesnis nei tikėtasi grynųjų pinigų transformavimo į negrynuosius procesas 2014 m. pabaigoje „užkėlė“ statistinę bazę ir sumenkino spartaus indėlių augimo šiais metais perspektyvą. Todėl 2015 m. indėlių apimties didėjimo prognozę sumažinome perpus – nuo 8,0 proc. iki 4,0 proc. (7 diagrama). 2016 m. prognozuojamo indėlių augimo rodiklio nekeitėme – 5,0 proc. Laukiami paskolų ir indėlių portfelio pokyčiai lems tolesnį paskolų ir indėlių santykio Lietuvoje mažėjimą.

Palūkanų normų srityje apžvelgiamuoju laikotarpiu neįvyko kažkokių esminių netikėtumų, kurie būtų galėję smarkiai paveikti jų kitimo tendencijas. Europos centrinis bankas neišdrįso bazinių palūkanų normų dar giliau stumtelėti į neigiamų dydžių teritoriją, suvokdamas tokio žingsnio technines ir teises problemas. Skatinančioji euro zonos pinigų politika lėmė reikšmingą euro su-

7 diagrama. Indėlių ir paskolų plėtros tempai

* Skliausteliuose nurodyta ankstesnė SEB banko prognozė.

silpnėjimą dolerio atžvilgiu, tačiau šis procesas ECB ne tik negąsdina, bet netgi džiugina. Jis leidžia pasiekti spartesnio importo prekių brangimo, kuris savo ruožtu prisideda prie vartojimo reikmenų infliacijos.

Lietuvai perėjus prie euro nebeliko VILIBID ir VILIBOR litais kotiravimo, kurį pakeitė informacija apie faktiškai įvykusius tarpbankinius sandorius eurais bei jų palūkanų normas. Ryškesnių palūkanų normų nukrypimo nuo „standartinių“ dydžių nėra. Antrinėje VVP rinkoje pajamingumas taip pat svyruoja siaurame koridoriuje.

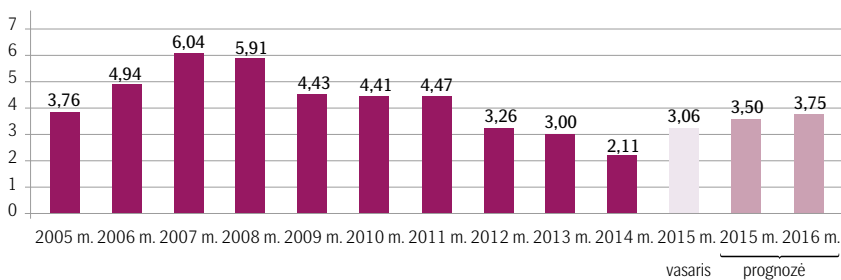
Lietuvos banko paskelbta vertybinių popierių supirkimo programa galėtų išjudinti sustabarėjusią padėtį, tačiau tai priklausys tiek nuo centrinio banko agresyvumo perkant VVP, tiek nuo investuotojų noro ir galimybių persikirstyti savo investicijas. Rinkoje vyrauja lūkesčiai, kad artimiausius dvejus metus pajamingumas balansuos ties nuliu. Jeigu euro zonoje atsirastų aiškesnių atsivavimo ženklų, o baimės dėl karinio konflikto Ukrainoje atslūgtų, normalizuotųsi situacija Graikijoje ir Ispanijoje, atitinkamai didėtų spaudimas palūkanų normoms kilti.

Vidutinė bankų suteiktų paskolų klientams palūkanų norma apžvelgiamuoju laikotarpiu stabiliai laikėsi itin žemo lygio: 2014 m. rugsėjo mėn. – 2,73 proc., spalio mėn. – 3,11 proc., lapkričio mėn. – 2,95 proc., gruodžio mėn. – 2,11 proc. ir 2015 m. sausio mėn. – 3,27 proc.

Perėjus prie euro, pasikeitė ir palūkanų normų prognozavimo bazė, kadangi anksčiau skelbdavome paskolų palūkanų normų litais prognozes. Šių metų pabaigoje vidutinė naujai teikiamų paskolų eurais palūkanų norma sudarys 3,50 proc., kitų metų pabaigoje – 3,75 proc. (8 diagrama).

Rinkoje vyrauja lūkesčiai, kad artimiausius dvejus metus pajamingumas balansuos ties nuliu.

8 diagrama. Vidutinė paskolų eurais palūkanų norma (metų pabaigoje, proc.)

Bankai uždirba pelną, nors rinka neauga

2014-ieji buvo paskutiniai šalies bankų metai, kuomet cirkuliavo nacionalinė valiuta litas. Euro įvedimas suteikia finansų sektoriui privalomų vidutinių ir ilguoju laikotarpiu, tačiau šiandien reikia spręsti problemą kaip kompensuoti pajamų netektį iš valiutos keitimo operacijų. Tai padaryti būtų lengviau, jeigu paskolų rinka augtų, tačiau tai tebėra siekiamybė, o ne realybė. Skirtingai nuo pasiūlos trikdžių, kuriuos pašalinti yra pajėgūs patys bankai, paklausos nepakankamumą lemia klientų elgesys ir čia ką nors pakeisti bankai yra toli gražu ne visagaliai.

Pelningumo požiūriu praėjusieji metai buvo sėkmingi, atsižvelgiant į tai, kad paskolų portfelis neaugo, o kai kuriuose bankuose net mažėjo.

Pelningumo požiūriu praėjusieji metai buvo sėkmingi, atsižvelgiant į tai, kad paskolų portfelis neaugo, o kai kuriuose bankuose net mažėjo, kadangi paskolų grąžinimas pranoko suteiktų naujų paskolų vertę. 2014 m. buvo rengimosi naujai reguliavimo aplinkai, euro įvedimui metai, bankai atliko nemažai namų darbų toliau gerindami išduotų paskolų portfelio kokybę.

Praėjusieji metai buvo audringai į bankus plūstančių indėlių metai, kadangi verslo subjektai ir namų ūkiai šitaip pasitiko euro įvedimą (žr. 1 lentelė). Antai vien tik ketvirtąjį 2014 m. ketvirtį indėlių apimtis ūgtelėjo 11,7 proc., o per metus – 18,1 proc. Žinoma, kad toks precedentas artimiausioje ateityje nebepasikartos.

Dabartinėmis sąlygomis, bankams svarbu neprarasti sukauptos indėlių bazės, kuri yra palyginti pigus kredito išteklių šaltinis. Vargu ar šią užduotį pavyks įvykdyti 100 proc., nes dalis konservatyvių gyventojų, įpratusių saugoti pinigus grynaisiais, anksčiau ar vėliau savo indėlius atsiims. Kita vertus, kada jei ne dabar būtina aiškinti plačiajai visuomenei atsiskaitymo negrynaisiais privalumus. Svarbiausia yra tai, kad gyventojai patikėtų, jog negryniniai pinigai yra ne tik bankams, bet ir jiems patiems naudingas santaupų laikymo ir finansinių operacijų atlikimo būdas.

1 lentelė. Pagrindiniai bankų rodikliai (mln. Eur)

Balansinės ataskaitos straipsnio pavadinimas	2014 01 01	2014 10 01	2015 01 01	Pokytis 2014 m. IV ketv. (proc.)	Pokytis per metus (proc.)
Turtas	22 468,2	23 108,4	24 129,8	4,4	7,4
Visiems klientams suteiktos paskolos	14 775,2	14 885,2	14 742,1	-1,0	-0,2
Paskolos privačioms įmonėms*	6 827,8	6 703,5	6 524,6	-2,7	-
Paskolos gyventojams	6 603,9	6 897,9	6 947,9	0,7	-
Iš jų būsto paskolos	5 611,5	5 675,7	5 731,4	1,0	-
Paskolų vertės sumažėjimas	640,7	576,9	522,0	-9,6	-18,5
Indėliai ir akredityvai:	13 787,2	14 568,9	16 279,5	11,7	18,1
Iš jų fizinių asmenų	8 120,5	8 528,3	9 796,0	14,9	-
Akcinių nuosavybė	2 325,5	2 458,7	2 496,3	1,5	7,3

* Nuo 2014 m. spalio 1 d. keitėsi klientų grupių kategorijų klasifikavimo principai, todėl paskolų ir indėlių duomenys pagal klientų grupes nėra tiesiogiai palyginami su ankstesnių laikotarpių duomenimis

Be to, indėlių apimtis ūgtelėjo ir dėl to, kad dalis bankų klientų elgėsi apdairiai, nebuvo linkę priimti didesnės rizikos ir, neradę patrauklesnių investavimo galimybių, tiesiog laikė pinigus einamosiose sąskaitose ar terminuotuose indėliuose. Ypač tai pasakytina apie verslo įmones, kurias slėgė įvykiai Ukrainoje ir eksporto rinkų neapibrėžtumas. Tokiomis aplinkybėmis buvo racionalu kaupti pakankamą likvidaus turto atsargą, kurias būtų galima operatyviai panaudoti nenumatytais atvejais.

Iš sąstingio neišsivaduojanti paskolų rinka verčia bankus suktis iš padėties prisitaikant prie sparčiai besikeičiančios situacijos, ieškoti alternatyvių pajamų šaltinių ir dar labiau efektyvinti savo veiklą. Artimiausiais metais bus siekiama toliau mažinti veiklos sąnaudas: stengiamasi kuo daugiau paslaugų teikti internetu, plėtoti klientų savitarną ir mažinti klientus aptarnaujančių padalinių. Per šiuo metus bankams teks pasirengti ir SEPA (bendros mokėjimo eurais erdvės) reikalavimams, kurie Lietuvoje įsigalios 2016 m. sausio 1 d.

Nepaisant lūkesčių, kad 2014 metai bus kreditavimo stabilizacijos laikotarpis, simboliško paskolų portfelio susitraukimo visgi išvengti nepavyko – paskutinį ketvirtį jis sumažėjo 1,0 proc., o per metus – 0,2 proc. (žr. 1 lentelę). Priežastys išlieka tos pačios – susilpnėjusi investicinė verslo ir namų ūkių veikla, pastangos finansuoti investicijas pirmiausia iš nuosavų išteklių.

Kita vertus, gerėjant Lietuvos makroekonominėi situacijai, atitinkamai taisėsi ir bankų skolininkų finansinė būklė, o tai savo ruožtu lėmė paskolų portfelio kokybės gerėjimą. Esminį vaidmenį vaidina ir besibaigiantis paskolų išieškojimo arba nurašymo ciklas, kuris prasidėjo dar globalinės finansų krizės metais. Lietuvos bankų sistemos neveiksnių paskolų dalis sudarė 6,5 proc. visos paskolų apimties (prieš metus – 11 proc.). Dėl tų pačių priežasčių sumažėjo ir paskoloms suformuotų specialiųjų atidėjinių dalis; per metus ji smuktelėjo nuo 4,2 proc. iki 3,4 proc.

Šalies bankų sektorius pernai dirbo pelningai: 6 iš 7 bankų ir 5 iš 8 bankų filialų uždirbo pelną. Iš viso bankai ir užsienio bankų filialai 2014 m. uždirbo 213,5 mln. eurų pelno, t. y. 14,1 mln. eurų arba 6,2 proc. mažiau nei prieš metus (žr. 2 lentelę).

Dalis bankų klientų elgėsi apdairiai ir, neradę patrauklesnių investavimo galimybių, tiesiog laikė pinigus einamosiose sąskaitose ar terminuotuose indėliuose.

2 lentelė. Kai kurių šalies bankų ir užsienio filialų grynas pelnas (mln. Eur)

Banko pavadinimas	2013 m.	2014 m.
1. Swedbank, AB	163,2	115,6
2. AB SEB bankas	61,5	65,3
3. AB Šiaulių bankas	3,1	10,6
4. Danske Bank A/S Lietuvos filialas	27,1	9,4
5. AB DNB bankas	16,5	6,3
6. AB Citadele bankas	1,8	0,3
7. AB bankas Finasta	-0,6	0,2
8. UAB Medicinos bankas	0,7	-9,5
Lietuvoje veikiančių komercinių bankų ir užsienio bankų skyrių grynas pelnas	227,6	213,5

Apžvelgiamuoju laikotarpiu išaugo tiek bankų sistemos grynosios palūkanų, tiek grynosios paslaugų ir komisinių pajamos.

Apžvelgiamuoju laikotarpiu išaugo tiek bankų sistemos grynosios palūkanų, tiek grynosios paslaugų ir komisinių pajamos, tačiau pelno mažėjimui esminės įtakos turėjo 44,5 mln. eurų padidėjusios išlaidos dėl paskolų vertės sumažėjimo ir administracinių sąnaudų.

Grynosios palūkanų pajamos praėjusiais metais ūgtelėjo 26,3 mln. eurų arba 7,5 proc. Išlikus kreditavimo sąstingiumi bendrosios bankų palūkanų pajamos per metus sumenko 0,9 proc., todėl grynujų pajamų augimą lėmė net 13 proc. sumažėjusios palūkanų išlaidos. Pastarajam procesui turėjo įtakos kai kurių bankų sprendimas nebemokėti palūkanų už trumpesnės trukmės indėlius ir indėlininkų pasirinkimas mažiau lėšų laikyti terminuotųjų indėlių pavidalu.

Grynosios paslaugų ir komisinių pajamos 2014 m. padidėjo 4,8 mln. eurų arba 2,6 proc. Pajamos iš paslaugų ir komisinių buvo pastovios, t. y. sumenko vos 0,9 proc., tačiau grynajam rezultatui teigiamai atsiliepė 10 proc. sumažėjusios paslaugų ir komisinių išlaidos.

Bankų administracinės išlaidos praėjusiais metais išaugo 17,6 mln. eurų arba 5,5 proc. Ūgtelėjo tiek bankų personalo išlaikymo, tiek kitos administracinės išlaidos. Atkreiptinas dėmesys į vienkartinės su euro įvedimu susijusias išlaidas, kurios turėjo ne paskutinės reikšmės ir bendrai išlaidų sumai (Lietuvos banko vertinimu, tokio pobūdžio išlaidos turėjo sudaryti maždaug 30 mln. eurų). Galiausiai visoje šalyje didėjęs darbo užmokestis „neužmiršo“ užsukti ir į bankų sektorių.

Bankų veiklos efektyvumo rodikliai pernai pakito palyginti nedaug. Mažesnis nei 2013 m. pelnas ir išaugęs bankų turtas lėmė, kad turto grąža apžvelgiamuoju laikotarpiu sumenko nuo 1,02 proc. iki 0,92 proc., tuo tarpu nuosavybės grąža – nuo 8,94 proc. iki 8,05 proc.

Visuomenės senėjimas kelia ir ekonominių iššūkių

Spartų Lietuvos visuomenės senėjimą per pastarąjį dešimtmetį labiausiai lėmė didelio masto emigracija ir ilgėjanti vidutinė gyvenimo trukmė. Demografiniai pokyčiai reikšmingai veikia viešuosius finansus, darbo rinką, namų ūkių taupymą – šalies ekonomiką. Prognozuoti demografinius pokyčius gana lengva. Bet jų keliamus iššūkius iš anksto reaguoti neskubama.

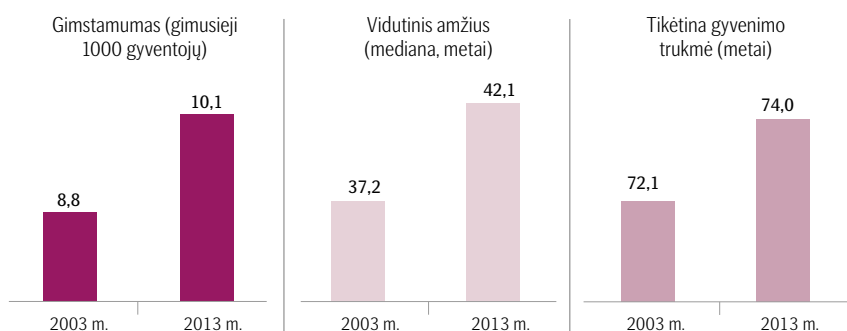
Lietuva yra viena iš sparčiausiai senėjančių ES šalių, rodo Eurostato duomenys. Nuo 2003 m. iki 2013 m. vidutinis medianinis amžius Lietuvoje padidėjo 4,9 metų: nuo 37,2 iki 42,1 metų. Per dešimt metų tarp Europos Sąjungos šalių pasenėjome sparčiausiai. Panašus senėjimo tempas dar buvo nykštukiniame Lichtenšteine (4,7 metų), o Europos Sąjungos vidurkis – 3 metai.

Paprastai visuomenės senėjimą lemia mažėjantis gimstamumas ir ilgėjanti vidutinė gyvenimo trukmė. Svarbu ir emigracijos mastas bei kokie nors ekstremalūs įvykiai (karai, gamtos kataklizmai, epidemijos ir pan.). Spartų Lietuvos visuomenės senėjimą per pastarąjį dešimtmetį labiausiai lėmė didelio masto emigracija ir ilgėjanti vidutinė gyvenimo trukmė. 2003–2014 m. iš Lietuvos į užsienį išvyko ir nebesugrįžo maždaug kas aštuntas 2004 m. pradžioje gyvenęs žmogus – dažniausiai darbingo, reprodukcinio amžiaus. Per tą patį laikotarpį vidutinė gyvenimo trukmė pailgėjo beveik dvejais metais. Tuo tarpu gimstamumo rodiklis, apskaičiuojamas kaip gimusiųjų skaičius tūkstančiui gyventojų, per dešimt metų netgi padidėjo – nuo 8,8 gimusiųjų tūkstančiui gyventojų 2003 m. iki 10,1 gimusiųjų 2013 metais (žr. 9 diagramą).

Demografiniai pokyčiai – vienas iš lengviausiai prognozuojamų socialinių rodiklių, ypač jei kalbame apie palyginti neilgą laikotarpį. Tie, kam šiomet trisdešimt, po metų bus trisdešimt vienerių. Galime juos suskaičiuoti. Galime pasinaudoti istoriniais statistiniais šios amžiaus grupės žmonių mirtingumo, emigracijos duomenimis ir numatyti, kiek jų bus šalyje kitąmet.

Lietuvos visuomenės senėjimą per pastarąjį dešimtmetį labiausiai lėmė didelio masto emigracija ir ilgėjanti vidutinė gyvenimo trukmė.

9 diagrama. Lietuvos visuomenės senėjimo rodikliai

Darbingo amžiaus gyventojų dalis Lietuvoje per pastaruosius dešimt metų beveik nesikeitė, bet toks stabilumas – laikinas.

Sudarant ilgesnio laikotarpio – pavyzdžiui, kelių dešimtmečių demografinės prognozes, sunkiau numatyti, kiek gims vaikų, kokią dalį visuomenės sudarys žilagalviai ir kiek ilgai jie galės išlikti aktyvūs. Tačiau darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus pokyčius per artimiausią dešimtmetį galime prognozuoti gana tiksliai. Tiesa, sunkiau numatyti emigracijos mastą.

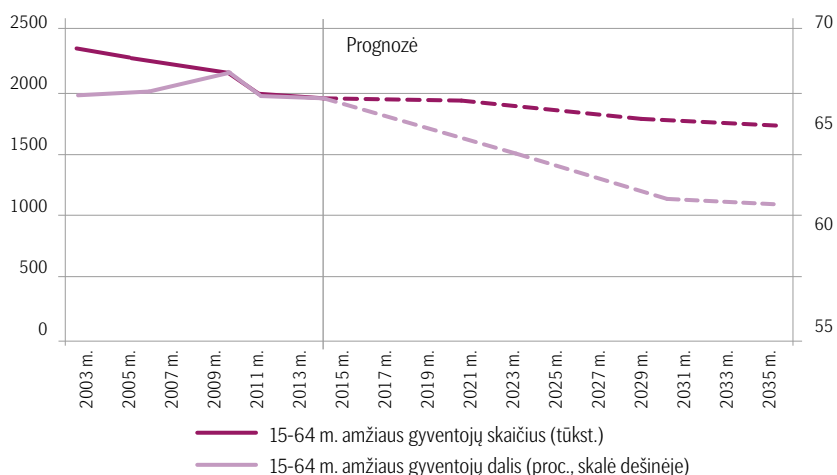
Lietuvoje 15–64 m. amžiaus gyventojų skaičius 2003–2014 m. sumažėjo 323 tūkst., arba maždaug septintadaliu, tačiau dėl sparčiai mažėjusio bendro gyventojų skaičiaus, šios amžiaus grupės gyventojų dalis, palyginti su visais gyventojais, beveik nepasikeitė – buvo ir liko maždaug 67 procentai.

Vis dėlto stabilus darbingo amžiaus išlaikytinių amžiaus grupių santykis – tik laikinas reiškinys. Remiantis Jungtinių Tautų Ekonominio ir socialinių reikalų departamento prognozėmis, per ateinančius dvidešimt metų Lietuvoje vis tik turėtų mažėti ne tik darbingo amžiaus žmonių skaičius, bet ir šios amžiaus grupės žmonių dalis, palyginti su visais šalies gyventojais (žr. 10 diagramą). Šių prognozių prielaidos – ilgėjanti gyvenimo trukmė, senėjančioje visuomenėje pamažu mažėjantis gimstamumas (skaičiuojant gimusiųosius tūkstančiui gyventojų) bei gerokai mažesnė, palyginti su pastarųjų kelerių metų mastais, emigracija. Remiantis šiomis prielaidomis, per ateinančius dvidešimt metų darbingo amžiaus ir vyresnių negu 64 m. žmonių santykis turėtų sumažėti maždaug 5 proc. punktais.

Visuomenės senėjimas turi reikšmingų ekonominių pasekmių. Demografiniai pokyčiai atneša ir viešųjų finansų pokyčius, daro įtaką bendram ekonomikos augimui, namų ūkių vartojimui, taupymui ir pan.

Remiantis gyvenimo ciklo teorijos modeliu, žmogiškojo kapitalo – galimybių dirbti ir užsidirbti – vertė didėjant amžiui mažėja. Ilgėjanti gyvenimo trukmė neretai susijusi su didėjančiomis išlaidomis sveikatos priežiūrai. Didžioji vyresnio amžiaus žmonių vartojimo išlaidų dalis finansuojama iš valstybės biudžeto. Remiantis Statistikos departamento skelbiamais namų ūkių biudžetų duomenimis, 2013 m. vyresnių negu 65 m. asmenų namų ūkių pajamų didžiąją dalį (84 proc.) sudarė socialinės išmokos.

10 diagrama. Lietuvos darbingo amžiaus žmonių dalies kitimas ir prognozės

Didėjant vyresnio amžiaus žmonių skaičiui ir ypač jų daliai, palyginti su darbingo amžiaus žmonių skaičiumi, vis daugiau lėšų reikės skirti socialinėms ir sveikatos priežiūros išlaidoms, ko gero, apkarpančioms kitoms visuomenės grupėms iki tol skirtas lėšas. Dėl visuomenės senėjimo turėtų keistis ir valstybės pajamos. Didelė dalis vyresnio amžiaus žmonių pajamų neapmokestinama pajamų mokesčiu. Vadinasi, iš gyventojų pajamų mokesčio surenkamos pajamos, didėjant senyvo amžiaus žmonių daliai, turėtų mažėti. Dėl to gali tekti keisti ir mokesčių sistemą į nepalankesnę vyresnio amžiaus žmonėms pusę – apmokestinant jų pajamas arba dar labiau apmokestinant vartojimą (pavyzdžiui, didinant PVM).

Vertinant demografinių pokyčių įtaką šalies ekonomikos augimui, galima gyventojus suskirstyti į amžiaus grupes ir įvertinti, koks yra konkrečios amžiaus grupės darbuotojų produktyvumas bei kiek tos amžiaus grupės gyventojų šalyje yra. Iš pradžių jauni, nepatyrę gyventojai ateina į darbo rinką. Ilgainiui, įgyjant vis daugiau patirties, jų produktyvumas didėja. Vėliau liaujasi didėti ir tai nutinka dar gerokai prieš sulaukiant pensinio amžiaus. Sulaukus pensinio amžiaus, didžioji dalis pasitraukia iš darbo rinkos į pensiją ir nebedalyvauja bendrojo vidaus produkto kūrimu. Vadinasi, prognozuojant ekonomikos augimo perspektyvas, verta atsižvelgti į tai, kokio amžiaus žmonių šalyje daugiausia.

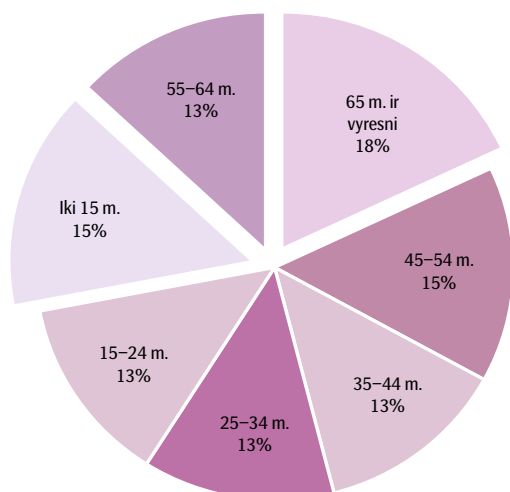
Kaip parodyta 11 diagramoje, mūsų šalyje perkopusių savo karjeros zenito tašką darbingo amžiaus (45–64 m.) gyventojų jau dabar yra daugiau negu tų, kurie dar tik pradeda savo darbinę karjerą (15–24 m.) arba jau sparčiausiai didina savo produktyvumą (25–34 m.). Vadinasi, produktyviausios amžiaus grupės dalis, tikėtina, mažės.

Pensinio amžiaus vėlinimas neretai minimas kaip kovos su mažėjančia darbingo amžiaus visuomenės dalimi būdas. Vis dėlto šis sprendimas dirbančiųjų skaičiaus mažėjimo problema, jei ir sumažina, bet ekonomikos augimo lėtėjimo problemos neišsprendžia. Luk amžius turi įtakos darbo jėgos kokybiniais parametrams. Ne paslaptis, kad mažėja vyresnio amžiaus darbuotojų ir profesinis, ir teritorinis mobilumas. Dauguma pradedančių verslininkų, išradėjų, inovatorių yra jauno amžiaus – 30–40 metų.

Didėjant vyresnio amžiaus žmonių skaičiui, vis daugiau lėšų reikės skirti socialinėms ir sveikatos priežiūros išlaidoms, ko gero, apkarpančioms kitoms visuomenės grupėms iki tol skirtas lėšas.

Pensinio amžiaus vėlinimas dirbančiųjų skaičiaus mažėjimo problemą, sumažina, bet produktyvumo mažėjimo problemos neišsprendžia.

11 diagrama. Lietuvos gyventojų sudėtis pagal amžių 2014 m.

Teoriškai namų ūkių vartojimo lygį, sulaukus senatvės, turėtų palaikyti sukauptos santaupos, tačiau praktiškai ši teorija neveikia.

Mažėjantis arba bent jau nebeaugantis produktyvumas lemia ir mažėjančias namų ūkių pajamas. O šios savo ruožtu – mažėjantį vartojimą. Gyvenimo ciklo teorija teigia, kad namų ūkių vartojimas, sulaukus senatvės, neturėtų mažėti: žmonės per savo darbingą amžių, o ypač kai jų pajamos yra didžiausios, dalį pajamų turėtų taupyti – kitaip tariant, kaupti kapitalą, iš kurio senatvėje galėtų kompensuoti sumažėjusias pajamas. Tačiau kaip rodo praktika, dažnu atveju ši teorija neveikia.

Pirma, galimybės išlaikyti vartojimą ankstesniame lygyje, pasitraukus iš darbo rinkos ir dėl to sumažėjus pajamoms (pajamų šaltiniu tampa socialinės išmokos), sumažėja, nes žmonės neturi savarankiškai sukaupto turto. Praėjusių metų pabaigoje SEB banko atlikto tyrimo duomenimis, 61–66 m. amžiaus respondentų pensijos dydis vidutiniškai siekė 63 proc. prieš pat išėjimą į pensiją gautų pajamų. Maždaug pusė iš 400 apklaustų respondentų (49 proc.) pripažino, kad buvo sunku prisitaikyti prie mažesnių pajamų. Tik vienas iš septyniolikos respondentų kaip papildomą pajamų šaltinį nurodė sukauptas santaupas arba pajamas iš verslo ar parduoto turto.

Antra, šios amžiaus grupės žmonės linkę mažinti savo vartojimo išlaidas. Jie dažniau rūpinasi turėti santaupų nenumatytiems atvejams (ligos, artimųjų netekties, pirmo būtinumo prekių ir paslaugų kainų padidėjimo). Neretai minimas taupymo motyvas – noras palikti turto po mirties: laidotuvių išlaidoms ar kaip palikimą paveldėtojams. Tokie taupymo motyvai lemia, kad turimos ar kaupiamos santaupos laikomos trumpalaikėse, likvidžiose taupymo priemonėse, dažniausiai terminuotųjų indėlių sąskaitose, t. y. nėra tiesiogiai investuojamos į vietas ar užsienio verslą.

Demografiniai pokyčiai daro įtaką ir vartojimo išlaidų struktūrai. Tam tikras prekes galima laikyti būdingomis tam tikrai demografinėi grupei. Savarankiško gyvenimo pradžia būdingos būsto įsigijimo ir įrengimo išlaidos, gimus vaikams atsiranda išlaidų žaislams eilutė. Pasidaro aktualios išlaidos gyvybės draudimui. Vėliau ateina eilė išlaidoms vaikiškiems, o paskui ir nebevaikiškiems dviratukams. Dar vėliau didėja išlaidų vaistams, sveikatos priežiūrai dalis, kol vartojimo krepšelio „gyvenimo ciklas“ užbaigiamas laidojimo išlaidomis. JAV atlikti tyrimai rodo, kad brangių buitinių daiktų, baldų vartojimo viršūnė pasiekama 25–30 m. amžiaus gyventojų namų ūkiuose, kai įsigijamas pirmas būstas. Silpnų alkoholinių gėrimų (alaus, vyno) vartojimo viršūnė pasiekama bent porą dešimtmečių anksčiau negu stipriųjų.

Vadinasi, numatant, kaip keisis gyventojų skaičius konkrečioje demografinėje grupėje, galima prognozuoti, kaip keisis tam tikrų prekių paklausa ir kokios yra tų prekių gamintojų perspektyvos. Vis dėlto, nors demografinius pokyčius ir įvairių prekių paklausos pokyčius galima numatyti palyginti anksti, JAV mokslininkų atlikta demografiniams pokyčiams jautrių pramonės šakių įmonių akcijų rinkos kainų analizė rodo, kad investuotojai visgi elgiasi trumparegiškai, nežiūri toliau negu penkerius metus į priekį.

Mokslinėje literatūroje su demografiniais visuomenės pokyčiais siejami ir turto kainų pokyčiai. Jau anksčiau minėtos gyvenimo ciklo teorijos požiūriu, per savo darbingą laikotarpį namų ūkiai turtą kaupia, sulaukę pensinio amžiaus – jį realizuoja. Remiantis teoriniu persidengiančių kartų modeliu, senoji, nueinanti, karta savo sukauptą turtą parduoda naujai, ateinančiai, kartai. O paklausos–pasiūlos dėsnis teigia, kad, jei pasiūla didesnė už paklausą, siūlomos prekės kaina krinta, arba atvirkščiai, jei norinčių įsigyti prekę pirkėjų daugiau negu prekę parduodančių pardavėjų – prekės kaina kyla. Remiantis šiomis teorinėmis prielaidomis, senosios kartos sukaupto turto – finansinio (pavyzdžiui, akcijų ar kitų vertybinių popierių) ir nefinansinio (pavyzdžiui, nekilnojamojo turto) – rinkos kainai įtaką turėtų daryti pardavėjų (vyresnio amžiaus žmonių) ir pirkėjų (jaunosios kartos) skaičiaus santykis.

Empiriniai stebėjimai JAV kol kas patvirtina iki šiol didėjusio pirkėjų, taip vadinamų pokario vaikų (angl. *Baby Boomers*), skaičiaus teigiamą įtaką būsto kainoms. Atvirkščias reiškinys kol kas yra vis dar tik prognozėse. Turto rinkos kainoms didesnę įtaką kol kas daro ne demografiniai, o kiti ekonominiai reiškiniai, tokie, kaip bendras pajamų augimas ar pinigų kiekis rinkoje. Tačiau jei demografija pradės riboti ekonomikos augimo galimybes, jos neigiamas poveikis ir turto kainoms turėtų sustiprėti.

Demografinius pokyčius galime prognozuoti iš anksto. Galime ruošti numatomiems iššūkiams ir sušvelninti galimą jų poveikį. Visgi kol kas matyti, kad būsimų problemų iš anksto spręsti neskubama. Ir įvairių šalių valdžia, ir namų ūkiai prioritetą teikia dabartinėms pinigų srautų spragoms užkaišioti. Bet reikia pripažinti, kad demografiniai pokyčiai vyksta – lėtai, laipsniškai, kasdien netgi neįjuntamai, tačiau apžvelgiant ilgesnį laikotarpį – visgi akivaizdžiai.

Turto kainoms demografiniai pokyčiai neigiamos įtakos kol kas nedaro, tačiau jei demografija pradės riboti ekonomikos augimo galimybes, neigiamas visuomenės senėjimo poveikis turto kainoms turėtų sustiprėti.

Būsto rinka šyla pamažu

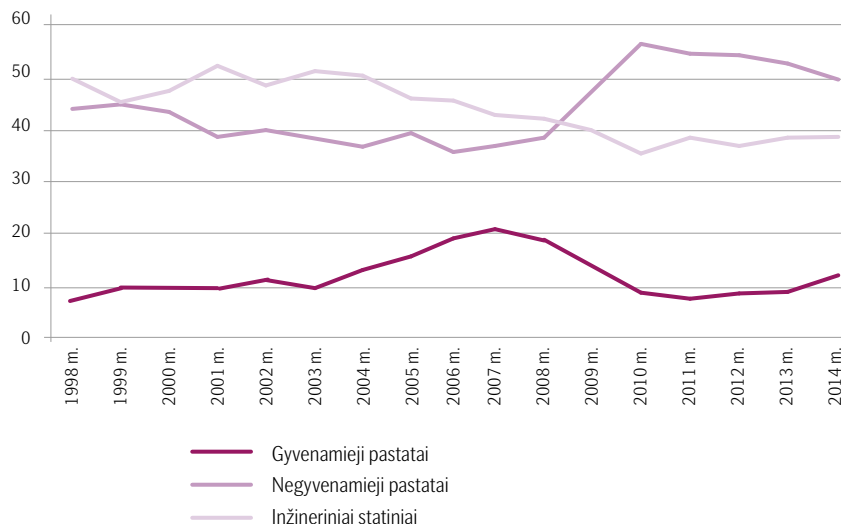
Stybos sektorius jau dvejus metus iš eilės pelnė sparčiausiai augančio sektoriaus titulą, keliskart aplenkdamas šalies BVP augimo tempą. Įspūdingą šuolį – net 50,2 proc. – pernai pademonstravo gyvenamųjų patalpų statybos darbų apimtis. Kai kam tokie duomenys galbūt gali priminti žymiojo NT „burbulo“ laikus, vis dėlto daug statybos ir NT sektoriaus rodiklių skiriasi nuo perkaitimo laikotarpio situacijos ir neleidžia konstatuoti rinkos būklės netvarumo.

Nepaisant statybų sektoriaus augimo pastaraisiais metais, jo veiklos apimtis dar smarkiai mažesnė negu prieškriziniu laikotarpiu.

Nepaisant statybų sektoriaus augimo pastaraisiais metais, jo darbų apimtis Lietuvoje 2014 m. tebebuvo 30,3 proc. mažesnė, palyginti su 2008 m. Gyvenamųjų pastatų statyba pernai nuo prieškrizinės viršūnės atsiliko 55,8 proc., negyvenamųjų pastatų – 37,5 proc., o inžinerinių statinių – 9,8 proc. Kaip matyti iš 12 diagramos, pokriziniu laikotarpiu atitinkamai pasikeitė ir atliekamų statybos darbų struktūra. Jei 2007–2008 m. inžinerinių statinių statyba sudarė daugiau negu trečdalį visų statybos darbų, tai 2010–2013 m. – daugiau negu pusę ir tik 2014 m. vėl nusileido žemiau 50 proc. kartelės. Natūralu, jog iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų dažnai kofinansuojami inžinerinės statybos projektai amortizavo verslo ciklui itin jautrios gyvenamosios statybos praradimus. Pastarųjų darbų dalis, atvirkščiai, nusileido nuo 19,8 proc. 2007–2008 m. iki 8,3 proc. 2010–2013 m., o 2014 m. pakilo iki 11,9 proc. visų statybos darbų. Kita vertus, pokriziniu laikotarpiu net 3,7 karto padidėjo statybos darbų užsienyje apimtis. Nuo vidaus rinkos nuosmukio įmonės gelbėjosi ieškodamos užsakymų kitose šalyse – jei 2008 m. darbai užsienyje sudarė 1,2 proc. visų statybos įmonių atliktų darbų vertės, tai 2014 m. – jau 6,3 proc.

Kaip matyti iš aukščiau pateiktų duomenų, 2014-ieji išsiskyrė kaip aktyvesnio gyvenamosios statybos atsigavimo metai. 4 453 pastatytuose gyvenamuosiuose namuose įrengti 7 624 butai, kurių naudingasis plotas buvo 27,3 proc. didesnis negu 2013 m. Butų, pastatytų daugiabučiuose, naudingasis plotas išaugo

12 diagrama. Atlikti statybos darbai pagal rūšį (proc.)

45 tūkst. kv. m – daugiausiai per pastaruosius šešerius metus, tačiau pastatytas naujas plotas 1-2 butų namuose vis dėlto ūgtelėjo triskart daugiau. Vienas iš netiesioginių požymių, kuris rodo, jog gyvenamosios statybos pagyvėjimą per anksti vadinti „burbulu“, yra tebesitęsiantis butų statybos individualiuose namuose vyravimas. Per pastaruosius 20 metų pastatyto naudingojo ploto dalis daugiabučiuose vidutiniškai sudarė 32,2 proc., 2007–2008 m. pasiekė 42,3 proc., po to nusmuko iki vos 8,9 proc. 2010 m., o 2014 m. padidėjo iki 20,8 proc. (žr. 13 diagramą). Išliekantis atotrūkis iki ilgamečio daugiabučių statybos vidurkio atspindi vis dar nuosaikų masinės būsto statybos apetitą. Mažesnė daugiabučių statymo banga atspindi atsargesnį plėtotojų požiūrį į paklausą ir geresnį individualių namų įperkumą negu perkaitimo metu.

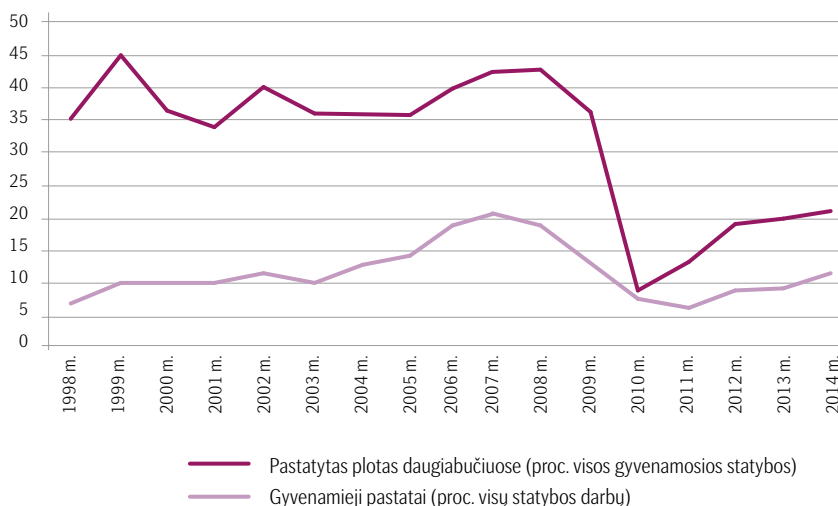
Antras požymis, kuris šiuo metu leidžia atmesti „burbulo“ versiją, yra maža skolintų lėšų būsto įsigijimui proporcija. UAB *Būsto paskolų draudimas* duomenimis, 2006–2008 m. aštuonių didžiausių būsto paskolų rinkos dalyvių išduotų paskolų skaičiaus ir Registrų centro užfiksuotų būsto (individualių namų, butų ir sodo namelių) pardavimo sandorių skaičiaus santykis vidutiniškai sudarė 89,2 proc., vadinasi, absoliuti dauguma būsto įsigijimo sandorių įtraukė finansavimą paskolomis (žr. 14 diagramą). Minėtas santykis staiga smuko 2009 m. iki 37,4 proc. ir išliko panašaus lygio iki pat 2014 m., kuomet sudarė 36,8 proc. Naujai išduotų būsto paskolų suma 2014 m., palyginti su 2013 m., ūgtelėjo ketvirtadaliu, tačiau tebebuvo 2-3 kartus mažesnė negu 2007–2008 metais.

Bankai, siekdami uždirbti, yra suinteresuoti išduoti kaip įmanoma daugiau būsto paskolų, tačiau, skirtingai nei globalinės krizės metais, šiuo metu susiduria ne su paskolų pasiūlos, o su paklausos deficitu. Būsto paskolos išlieka kertine bankų paslauga, kadangi jos leidžia klientui pasiūlyti daug susijusių paslaugų ir suteikia bankams ilgalaikio lėšų „įdarbinimo“ galimybę. Be to, net ir kritiniais laikotarpiais būsto paskolų kokybė būna geresnė negu kitų paskolų rūšių. Gyventojų atsargumas skolinantis pastaraisiais metais lėmė tai, kad būsto paskolų portfelio ir metinių namų ūkių disponuojamųjų pajamų santykis Lietuvoje nėra aukštas ir nesiekia nė 30 proc. Analogiškas rodiklis Latvijoje 2013 m. sudarė 35,4 proc., Estijoje – 69,1 proc., euro zonoje – 70,8 proc. ir JAV – 82,1 proc. Vadinasi, mūsų šalyje išlieka potencialas aktyvesnei paskolomis finansuotai būsto rinkos plėtrai. Juo labiau, kad paskolų palūkanų normos yra rekordiškai

Gyvenamosios statybos sektoriuje vyrauja individualiųjų namų statyba – tai rodo vis dar nuosaikų masinės būsto statybos apetitą.

„Burbulo“ versijai prieštarauja maža skolintų lėšų būsto įsigijimui dalis.

13 diagrama. Gyvenamosios statybos dalis ir struktūra

2014 m. užfiksuotas didžiausias nuo 2007 m. būsto sandorių skaičius.

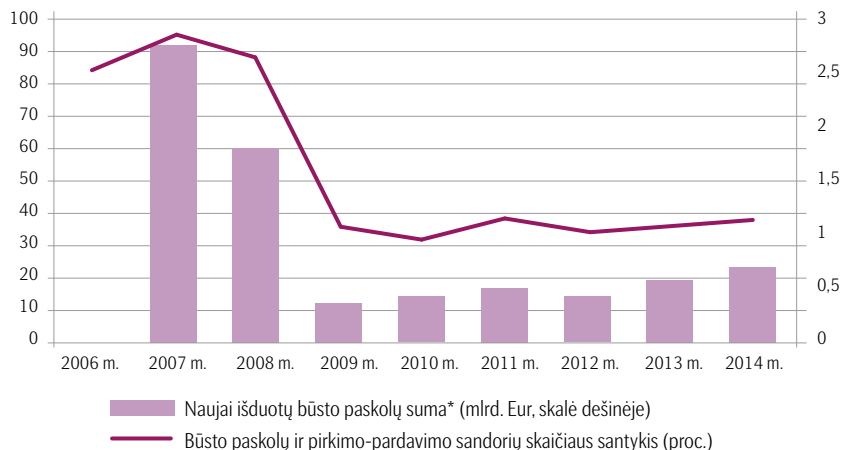
Neprasminga kalbėti apie visuotinį nekilnojamojo turto rinkos atsigavimą Lietuvoje, jei visur, išskyrus Vilnių, nepasiektas net „krizinių“ 2011 m. kainų lygis.

žemos. Vidutinė naujų būsto paskolų eurais palūkanų norma Lietuvos pinigų finansų įstaigose 2015 m. sausį buvo 1,92 proc. Palyginimui – 2008 m. ji sudarė vidutiniškai 5,83 proc., t. y. triskart daugiau negu šiuo metu.

Pagal Registrų centro duomenis, 2014 m. sudarytas 44 591 būsto (butų, individualių namų ir sodo namelių) pirkimo-pardavimo sandoris. Tai didžiausias sandorių kiekis nuo 2007 m. Vis dėlto 2015 m. pradžios tendencijos buvo kuklios: sausį-vasarį, palyginti su tuo pačiu praėjusiu metų laikotarpiu, būsto sandorių skaičius smuko trečdaliu. Sodo namelių sandorių skaičius smuko tiesiog katastrofiškai – 74 proc. ir buvo žemesnis netgi palyginti su atitinkamu „juodųjų“ 2009 m. periodu. Akivaizdu, kad silpni 2015 m. pradžios rezultatai nebuvo vien sezoniškumo padarinys.

Vis dėlto būsto kainų pokyčiai Lietuvoje vargiai duoda pagrindo kalbėti apie netvarių procesų vyksmą. Žvelgiant plačiau, šiuo metu nekilnojamojo turto kainos Baltijos šalių sostinėse, išskyrus Taliną, vis dar laikosi dideliu atstumu nuo istorinio maksimumo. Bendrovės *Ober-Haus nekilnojamasis turtas* OHBI indekso duomenimis, 2014 m. būsto kainos penkiuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose vidutiniškai padidėjo 3,3 proc. – Vilniuje 5,1 proc., Panevėžyje 2,3 proc., Klaipėdoje 1,4 proc., Šiauliuose 1,1 proc. ir Kaune 1,0 proc. Naujausiais – 2015 m. vasario – duomenimis, mėnesinis būstų pabrangimas užfiksuotas tik Vilniuje ir Kaune. Bendrovės teigimu, nuo pastarojo žemiausio kainų lygio, kuris buvo pasiektas 2013 m. sausį, bendras butų kainų lygis šalies didmiesčiuose yra išaugęs 4,7 proc. Tai pakankamai santūrus kainų didėjimas, anaiptol neprime-nantis perkaitimo laikų šuolių dešimtimis procentų kasmet. Nelabai prasminga kalbėti apie visuotinį nekilnojamojo turto rinkos atsigavimą Lietuvoje, jei visur, išskyrus Vilnių, nepasiektas net „krizinių“ 2011 m. lygis. Atsižvelgiant į santūrų kainų augimą bei smarkų pirkimo-pardavimo sandorių skaičiaus smukimą, subliūskus nepagrįstiems euro įvedimo įtakos būsto rinkai lūkesčiams, 2015 m. pradžia rinkoje buvo neįkvėpanti. Jeigu nekilnojamojo turto plėtotojai, įgyvendinę projektus iš nuosavų lėšų, dirbtinai neprilaikys kainų, būsto kainų lygis šiomet gali net smuktelėti.

14 diagrama. Būsto paskolų rinkos rodikliai

* Aštuonių didžiausių būsto paskolų rinkos dalyvių.

Bene svarbiausias rodiklis, kuriuo matuojama „burbulo“ apimtis, yra gyventojų galimybės įpirkti būstą. Tarp visų trijų Baltijos valstybių, būsto įperkamumas pastaraisiais metais blogėjo tik Taline, o Rygoje ir Vilniuje – gerėjo. SEB grupės skaičiavimais, 2011 m. pradžioje vidutinės pajamas gaunantis Estijos gyventojas galėjo įpirkti 53,5 kv. m. standartinį senos statybos būstą miegamuosiuose sostinės rajonuose, o 2014 m. pabaigoje – jau tik 43,5 kv. m. Atitinkamas Lietuvos rodiklis pagerėjo nuo 31,5 kv. m iki 41,1 kv. m, o Latvijos – nuo 42,7 kv. m iki 52,1 kv. m. Įperkamumo rodiklis skaičiuojamas įtraukiant paskolos 25 m. paėmimą, turint 20 proc. pradinę įmoką ir paskolos ir palūkanų įmokai neviršijant 30 proc. darbo užmokesčio. Taigi pagal būsto įperkamumo gerėjimo tendencijas galima konstatuoti, jog rinkos padėtis Lietuvoje „muilo burbulais“ nekvepia.

Vis dėlto gyvenamojo NT rinkos konjunktūra artimiausiais metais bus prastoka, kadangi ribojantieji veiksniai persvers skatinančiuosius. Fundamentalūs makroekonominiai veiksniai bus palankūs būsto rinkos plėtrai – vidutinio darbo užmokesčio ir kitų pajamų augimas toliau aplenks infliaciją, o nedarbo lygis mažės. Tarp teigiamų būsto rinkos plėtrai veiksnių minėtina ECB kiekybinio atskiedimo politika ir žemų palūkanų normų garantijos 2015–2016 m. Alternatyvių nekilnojamojamam turtui investavimo objektų, pavyzdžiui, indėlių ar skolos vertybinių popierių pajamingumas artimiausiais metais išliks itin žemas ir nesudarys rimtos konkurencijos būstui kaip investicijų kategorijai. Apskritai investicijos į būstą pagal apimtį Lietuvoje tradiciškai smarkiai lenkia finansines gyventojų investicijas. Antai 2012 m. įsigyto būsto vertė sudarė 796 mln. Eur, o gyventojų gryniosios investicijos į finansinį turtą (indėlius, gyvybės draudimą, obligacijas ir investicinius fondus) – 624 mln. Eur; 2013 m. atitinkamai – 956 mln. Eur ir 459 mln. Eur. Praėjusieji metai, kuomet finansinis gyventojų turtas ūgtelėjo padėjus indėlius prieš euro įvedimą, buvo veikiau išimtis negu taisyklė – investicijos į būstą padidėjo 1,216 mlrd. Eur, o į finansinį turtą – 1,443 mln. Eur.

„Minkštieji veiksniai“ šiomet labiau stabdys negu skatins būsto rinkos plėtrą. Gyventojų nuotaikas drumsčia geopolitinė įtampa, kuri lemia padidintą pirkėjų atsargumą, o ją dar sustiprina lūkuriavimas po ką tik įvykusio euro įvedimo. Po tam tikros euforijos praėjusiais metais, išsisklaidė ir kainų didėjimo lūkesčiai – skirtingai negu 2014 m. pradžioje, šiandien vėl yra manančiųjų, jog NT kainos dar gali kristi. Pasiūlos veiksnys, balansuodamas ant pertekliaus ribos, turės veikiau neigiamos negu teigiamos įtakos, ypač sostinėje. Nuo skubaus nėrimo į būsto rinką ir pirkėjus, ir plėtotojus papildomai sulaikys teisinės bazės neapibrėžtumas. Svarstomas tolesnis neapmokestinamo NT kartelės mažinimas didina nuomos patrauklumą palyginti su būsto įsigijimu. Savo ruožtu, galimos fizinių asmenų bankroto įstatymo pataisos, kurios padidintų bankų kreditavimo riziką ir potencialiai lemtų skolinimo sąlygų griežtėjimą. Egzistuoja ir šalutiniai ribojantieji būsto rinkos plėtrą veiksniai, pavyzdžiui, JAV dolerio stiprėjimas euro atžvilgiu, kuris atitraukia potencialių investuotojų lėšas į dolerio aktyvus.

Statybos leidimų skaičiaus tendencijos rodo, kad statybos įmonės ir NT plėtotojai žvelgia į ateitį be ypatingo entuziazmo. Antai 2014 m. gyvenamajai statybai išduotų leidimų skaičius buvo 9,5 proc. mažesnis negu 2013 m., o negyvenamiesiems pastatams – 13,0 proc. mažesnis. Taigi panašu, kad 2015 m. gali būti santūresni už 2014-uosius ne tik būsto rinkoje, bet ir visame statybos sektoriuje.

Gerėjantis būsto įperkamumas Vilniuje leidžia atmesti „burbulo“ egzistavimo hipotezę.

Būsto rinkos konjunktūra artimiausiais metais bus prastoka, kadangi ribojantieji veiksniai persvers skatinančiuosius.

Priedas

1 lentelė. Pagrindiniai ekonominiai ir finansiniai rodikliai 2005–2016 m.

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m. (faktas)	2015 m. (prognozė)	2016 m. (prognozė)
Realiojo BVP metinis pokytis (proc.; pašalinus sezono ir darbo dienų įtaką)	-*	7,4	11,1	2,8	-14,9	1,7	6,1	3,9	3,2	3,0	-	2,6	3,5
Nominalusis BVP (mlrd. Eur)	21,002	24,079	29,041	32,696	26,935	28,001	31,247	33,314	34,956	36,288	-	37,086	38,495
Valdžios sektoriaus balansas (ESS 2010, proc. BVP)	-0,5	-0,4	-1,0	-3,3	-9,3	-6,9	-9,0	-3,2	-2,6	-2,5 (I-III ketv.)	-	-1,5	-0,5
Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI (proc.)	2,7	3,8	5,8	11,1	4,2	1,2	4,1	3,2	1,2	0,2	0,0 (vasaris)	-0,4	0,3
Einamosios sąskaitos balansas (proc. BVP)	-7,1	-10,6	-14,4	-12,9	3,7	0,1	-3,7	-0,2	1,6	0,1	-	-1,0	-2,0
Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (be individualių įmonių, IV ketv., Eur)	420,9	501,5	594,3	671,7	613,5	614,4	629,9	646,4	677,8	714,5	-	744,5	780,2
Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio metinis pokytis (be individualių įmonių, IV ketv., proc.)	10,9	19,1	18,5	13,0	-8,7	0,2	2,5	2,6	4,8	5,4	-	4,2	4,8
Nedarbo lygis (tyrimo duomenimis, vidutinis, proc.)	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8	15,4	13,4	11,8	10,7	-	10,0	9,5
Kitų PFI paskolos rezidentams (laikotarpio pabaigoje, mlrd. Eur)	8,761	12,098	17,294	20,598	18,782	17,867	16,922	17,100	16,790	16,541	16,417 (vasaris)	16,707	16,957
Kitų PFI paskolų rezidentams metinis pokytis (proc.)	62,5	38,1	42,9	19,1	-8,8	-4,9	-5,3	1,1	-1,8	-1,5	-1,9 (vasaris)	1,0	1,5
Rezidentų indėliai kitose PFI (laikotarpio pabaigoje, mlrd. Eur)	7,016	8,646	10,665	10,524	11,392	12,561	12,274	13,373	13,815	16,289	16,025 (vasaris)	16,941	17,788
Rezidentų indėlių kitose PFI metinis pokytis (proc.)	36,2	23,2	23,4	-1,3	8,2	10,3	-2,3	9,0	3,3	17,9	16,2 (vasaris)	4,0	5,0
Vidutinė paskolų eurais palūkanų norma (laikotarpio pabaigoje, proc.)	3,76	4,94	6,04	5,91	4,43	4,41	4,47	3,26	3,00	2,11	3,06 (vasaris)	3,50	3,75

* Įsigaliojus atnaujintoms Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemos metodologinėms nuostatoms (ESS 2010), perskaičiuotus nacionalinių sąskaitų rodiklius iki 2005 m. Statistikos departamentas paskelbs 2015 metais.

2 lentelė. Ekonomikos sektorių santykinė svarba ir augimo tempai

	Santykinė dalis (proc.)					Metinis pokytis palyginamosiomis kainomis (proc., nepašalinus sezono ir darbo dienų įtakos)				
	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Bendroji pridėtinė vertė*	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	1,6	6,1	3,8	3,3	2,9
Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė	3,3	3,8	4,4	3,8	3,4	-6,8	8,2	12,0	-3,2	3,5
Išgaunamoji pramonė ir energetika	4,5	4,2	4,1	3,9	3,6	-1,9	-4,2	-3,3	-3,7	-3,4
Apdirbamoji pramonė	18,8	20,4	20,7	20,2	20,1	8,9	10,1	5,0	4,7	3,3
Statyba	5,8	6,4	5,9	6,5	7,4	-6,2	19,1	-5,5	10,6	15,7
Prekyba; viešbučiai ir restoranai; transportas	31,0	31,1	32,0	32,6	32,7	4,3	8,0	7,2	4,0	2,4
Informacija ir ryšiai	3,6	3,1	3,0	3,1	3,1	1,8	-4,1	3,1	3,1	1,6
Finansinė ir draudimo veikla	2,8	2,7	2,1	2,2	2,1	9,9	9,7	-6,5	3,0	-0,4
Nekilnojamojo turto operacijos	6,7	6,2	6,1	6,1	6,1	-1,2	1,3	1,6	0,9	1,2
Profesinė, mokslinė, techninė, administravimo ir aptarnavimo veikla	5,8	5,6	5,7	5,9	5,8	-2,5	3,6	4,9	4,2	2,2
Viešasis valdymas; paslaugos socialinei sferai ir komunalinė veikla	15,7	14,6	14,1	13,9	13,9	-2,4	0,1	1,5	1,3	1,0
Meninė, pramoginė veikla; namų ūkių paslaugos	1,9	1,8	1,8	1,8	1,9	-6,2	4,3	6,1	2,2	2,7

* BVP gaunamas susumavus bendrąją pridėtinę vertę bei gaminių mokesčius ir atėmus subsidijas.

3 lentelė. Eksportas pagal prekių grupes (mln. Eur)

	Eksportas								Užsienio prekybos balansas f.o.b. kainomis (proc.)*	
	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	Santykinė dalis 2014 m. (proc.)	Metinis pokytis 2014 m. (proc.)	2013 m.	2014 m.
Iš viso	11797	15651	20151	23047	24545	24401	100,0	-0,6	-0,7	-1,6
Žemės ūkio ir maisto produktai	2311	2812	3339	4240	4696	4662	19,1	-0,7	14,1	14,0
Mineraliniai produktai	2533	3688	5144	5690	5730	4333	17,8	-24,4	-14,9	-19,1
Mašinos ir įrenginiai	1181	1634	2089	2624	2922	3750	15,4	28,3	-7,0	-6,6
Chemijos pramonės produkcija	1070	1273	1846	2038	1989	2238	9,2	12,5	-10,7	-7,9
Baldai	696	833	1028	1236	1361	1568	6,4	15,2	71,6	65,8
Plastikai, kaučiukas ir jų dirbiniai	797	1065	1250	1386	1490	1514	6,2	1,6	12,5	8,6
Tekstilė ir tekstilės dirbiniai	760	934	1063	1088	1228	1327	5,4	8,0	12,0	8,6
Mediena, popierius ir jų dirbiniai	580	840	1036	1101	1210	1288	5,3	6,4	18,3	15,6
Transporto priemonės	856	1215	1546	1490	1518	1248	5,1	-17,8	-17,3	-23,4
Metalai ir jų dirbiniai	526	701	946	1059	1117	1136	4,7	1,7	-8,0	-10,1
Kitos prekės	486	654	863	1094	1283	1338	5,5	4,3	5,4	-0,8

*Atitinkamos prekių grupės apyvartos dalis; importo vertė perskaičiuota f.o.b. kainomis.

4 lentelė. Pagrindiniai Lietuvos užsienio prekybos partneriai 2014 m.

	Eksportas			Importas			Užsienio prekybos balansas f.o.b. kainomis (proc.)*	
	Mln. Eur	Santykinė dalis (proc.)	Metinis pokytis (proc.)	Mln. Eur	Santykinė dalis (proc.)	Metinis pokytis (proc.)	2013 m.	2014 m.
Iš viso	24401,0	100,0	-0,6	26530,6	100,0	1,2	-0,7	-1,6
Europos Sąjunga	13357,5	54,7	-1,6	16935,0	63,8	7,1	-5,0	-9,3
NVS **	7006,4	28,7	1,4	7063,5	26,6	-15,2	-6,8	2,2
Kitos šalys	4037,2	16,5	-0,5	2532,0	9,5	22,3	34,7	25,3
Rusija	5081,1	20,8	4,4	5735,7	21,6	-22,2	-18,0	-3,5
Latvija	2236,5	9,2	-8,5	1826,8	6,9	12,1	22,4	12,6
Lenkija	2013,8	8,3	10,9	2504,5	9,4	0,2	-13,3	-8,3
Vokietija	1766,9	7,2	0,3	2898,8	10,9	5,3	-19,5	-21,8
Baltarusija	1137,5	4,7	-10,8	743,7	2,8	-2,6	27,5	23,4
Nyderlandai	1087,1	4,5	0,8	1261,9	4,8	-8,6	-9,8	-4,9
Estija	1051,5	4,3	-23,4	699,5	2,6	-5,0	32,5	22,6
Jungtinė Karalystė	923,3	3,8	-23,7	1072,5	4,0	72,7	34,4	-4,9
Ukraina	905,1	3,7	6,9	239,5	0,9	7,7	60,1	59,8
JAV	904,9	3,7	32,6	319,5	1,2	3,9	40,0	49,8
Švedija	864,6	3,5	7,4	834,8	3,1	-1,3	0,1	4,3
Prancūzija	634,3	2,6	10,5	737,0	2,8	1,2	-9,3	-4,9
Danija	571,8	2,3	13,9	405,8	1,5	-6,3	9,9	19,5
Norvegija	558,4	2,3	7,2	120,0	0,5	27,8	70,7	66,1
Italija	453,2	1,9	9,1	1304,2	4,9	20,6	-42,4	-46,4
Kazachstanas	411,2	1,7	-6,7	545,0	2,1	3,7 k.	51,4	-11,5
Belgija	361,4	1,5	19,6	906,9	3,4	5,4	-46,0	-40,9
Suomija	321,5	1,3	-3,2	536,4	2,0	5,9	-18,3	-22,6
Iranas	239,1	1,0	10,0	3,1	0,0	-19,0	96,7	97,6
Čekija	219,5	0,9	14,8	422,0	1,6	2,4	-34,4	-29,2
Ispanija	215,3	0,9	18,8	495,3	1,9	10,5	-40,3	-37,2
Turkija	169,1	0,7	32,9	137,2	0,5	17,0	6,6	13,0
Kanada	141,9	0,6	2,5 k.	41,9	0,2	2,8 k.	60,0	56,2
Vengrija	127,5	0,5	13,0	185,3	0,7	-2,6	-23,1	-16,0
Kirgizija	109,1	0,4	22,7	13,7	0,1	40,6	81,2	78,7
Kinija	102,1	0,4	15,6	666,3	2,5	17,9	-71,7	-72,2
Uzbekistanas	100,9	0,4	31,6	7,7	0,0	-60,1	61,2	86,4
Šveicarija	92,1	0,4	46,9	87,8	0,3	-13,2	-21,0	5,0
Saudo Arabija	90,8	0,4	-38,8	5,1	0,0	0,7	93,7	89,8
Austrija	80,2	0,3	-1,3	277,0	1,0	24,0	-44,6	-53,3
Portugalija	79,1	0,3	44,5	44,5	0,2	14,0	19,2	30,3
Rumunija	78,1	0,3	26,6	103,4	0,4	2,3 k.	17,6	-11,4

* Užsienio prekybos su atitinkama šalimi apyvartos dalis; importo vertė perskaičiuota f.o.b. kainomis.

** Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Kazachstanas, Kirgizija, Moldova, Rusija, Tadžikistanas, Turkmėnistanas, Uzbekistanas.

Skelbiant, dauginant ar platinant bet kokią šios apžvalgos informaciją, nuoroda į SEB banką būtina.
© SEB bankas, 2015

Tiražas 550 egz.
Spausdino AB spaustuvė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, LT-76291 Šiauliai